

**3535 - СЛИКЕ ИЗ ИСТОРИЈЕ
БУДУЋНОСТИ
(НАЦРТИ, СИНОПСИСИ, ПАРАФРАЗЕ)**

ВЛАДАН МАТИЋ

ГРАНИЦЕ ИЗМЕШТЕНИХ ПРОСТОРА

Не сувише далеко: простор је паралелан нашем, ула-
зак у њега је моменталан, као случајни искорак.

Не сувише удаљено у времену: шта нам значи сан дуг
милион година?

Дакле: нека врата, ту, у улици поред нас.

Дакле: неки сан, од својих сто педесет година.

1. БАОС

Синоћ смо путовали у Баос.

Баошани имају Културни клуб. Чланови Културног клуба мало говоре, зато чине пуно, а то што чине су изненађујући подвизи на ползу домовине којих се нико пре њих није сетио. Зато, углавном, и ћуте: јер су скромни а припремају нам и изненађења.

Земљу смо нашли путујући по истој оној макети по којој смо тражили и остале. Прошли смо поред некаквог залива са наше десне стране, а иза залива била је пучина. По заливу су се гњездили бродови. Онда је уследило бродоградилште у којем је лежао танкер који је претстављао део мапе.

Са рампе за коју сам мислио да је споменик полетела је ракета. Била је ноћ, и иза бразди ватре која се за њом гасила, оцртавале су се макете зграда. Градом су пролазили камиони пуни омладине Културног клуба. Новчанице су биле црвене, и троугласте.

Налазим се у земљи чији су градови распоређени око унутрашњеј мора, и који издалека изгледају као шкољке праисторијских мекушаца. Пролазим испод замкова који се надвисују над брдима у њимини.

*Журим, јер повраћајак са ходочашћа може да појраје
цео људски век, а ја желим да стигнем кући и својима
испричам како изгледа историјоница. Учвршћујем њену слику
сваку ноћ у сновима, и она за мене постоје један друји, са-
вим ошљиви свей.*

УЧЕЊЕ ГРАДОВА

Када се неки град упознаје, сваки од путева у делове који по први пут видимо представља почетак неизмерне авантуре, сваки човек којег угледамо је огледало бескраја. Све легенде које слутимо и све сплетке које једва да можемо и да замислимо уткане су у зидине неке зграде коју одједном запазимо на некаквом углу.

Поступно, разазнајемо путеве који воде у различите квартове, знамо стазе које их повезују. Квартови су и даље бескрајни. Једно погрешно скретање, и иза улице којом смо навикли да пролазимо сваки дан откривамо један нови град.

Утврђујемо границе. Знамо тачно где завршава један, а започиње други део града. Ту више нема забуна. Сада смо владари мапа, ствари су поређане у претинце. Истраживање њихове садржине препуштамо великодушно будућим истраживачима.

Ни ту, међутим, није крај. Са изненађењем откривамо да већ препознајемо и куће, и да се уредно јављамо суседима. Продавачица у оближњој радњи нас препознаје, зна коју врсту кифли купујемо за доручак.

Људи више нису чаробњаци, тајанствени жреци не-

мих тајни: више са подозрењем не гледамо на поштаре и домаћице које се враћају са пијаце. Рађа се блага напетост која нас до краја боравка у граду неће напустити. Док једно јутро мирно посматрамо пролазнике, схватамо да смо се успавали; тајна није уклоњена.

Све је сада омеђено, сваком месту знају се границе, сваки човек добио је своје место у позоришној представи са којом поистовећујемо град. Тек сада стојимо на вратима историје.

ШКОЛА, ГРАД

Дан

Океани су имали имена, знала им се дубина, изохипсе су прекривале мапе. Животиње су биле класификоване, све могуће односе могли смо да дефинишемо формулама, хербаријум наслеђен од баке, који су претходно користили отац, стричеви, и браћа садржао је биљке са латинским именима. Сваки историјски догађај имао је своје узроке: није било случајних. Сваки свакодневни догађај имао је место у једном веома одређеном низу: реците ми када је неко уписао школу, и рећићу вам шта је петнаестог априла одређене године радио у сат који ми назначите.

Ноћ

Мора су била пуна пирата, који су испловљавали из увала обасјаних месечином, планине су биле прекривене тајним стазама које су водиле у чаробна царства, непознате животиње силазиле су ободом брега на ивици пустиње, свет је био место које нисмо могли изрећи. Са-

мо огромна концентрација одржавала је фикцију идења у школу: једно скретање са назначеног пута и срели бисмо народе у покрету који су се зауставили на пропутовању кроз кулисе који чине наш живот.

На путу до школе, пролазио сам поред Ботаничке баште, у коју никада нисам ушао, јер сам живео у страху од кашњења.

ДЛЕТО

Мајстор је дорађивао површину тамне фреске која је заузимала цео један зид грађевине. Грађевина је потсећала на цркву. Зид је био полукружног облика, до њега је целом дужином водило степениште, тако да је фреска почињала негде у висини очију. Ми смо ходали поређани у колону као екскурзија, имали смо сви по четрдесетак година. Обишли смо зграду, која је била у реконструкцији, и кренули даље.

Са десне стране, јосијодо, налази се бивша зграда централне државне управе. Унутра су били похрањени досијеи свих грађана. Ко жели, може да се прикључи другој турси, која управо почиње са обиласком зграде изнутра.

Није ми се шетало три сата по дугачким светлим ходницима зграде која је личила на болницу. Радије сам наставио ход по овој Александрији мојих снова.

ТВ водитељка из времена пре мога рођења управо је улазила у свој минијатурни сиви аутомобил, поздрављајући се са својом колегицом. Желео сам да ме она провезе градом. Пристала је.

Возили смо се улицама пуним шута. Било је бљештаво светло. Она је благо кокетовала са мном, користећи давно заборављене двосмислице. Изашао сам код оног објекта са почетка приче.

Мајстор је седео на скелама крај зида са којег је повремено гледао на фреску. Фреска је била завршена. Позвао ме је да приђем. Длетом је скидао, пажљиво, слојеве једне тамне слике. Онда је лаганим покретима скинуо, као покожицу, цео један слој са зида. У рукама је држао пресавијени обрис авиона, скривено завештање векова.

НЕБЕСКА ПАТРОЛА

Сваке ноћи управљам поглед ка пределима. Планинске долине кривудају ка ушћима тромих река, прелећем острва у топлим морима, спуштам се на улице многољудних градова. Излазим из сенки удаљених улица, где нико није видео мој долазак, и полако ходам трговима.

Сваке ноћи управљам поглед ка пределима, и насумице обилазим цео свет. Мој обилазак траје колико траје школски час, и онда падам у сан.

А онда пожелим, и та жеља ми расте са сваким новим градом који посећујем, да се задржим негде довољно дуго да осетим трајање целог лета. Лето је непрекидна светлост, и љескање вода.

И онда падам, котрљам се у сребрном оделу које бљешти над пределима. Промиче језеро, на којем су једрилице. Падам цео дан, и чини ми се да видим дете које упире прстом ка небу и показује ме мајци. Она ме не види. Почиње сумрак, низ брдо боје рђе спуштају се аутомобили који почињу да пале светла. Завршава се пун летњи дан, и излази месец. Ово је последња патрола.

ПРОДАВАЦ ПРИЧА

Улазим, одевен у светлосмеђу одору свога еснафа, у град у којем нема ни дана ни ноћи, који је утопљен у злато средоземног сумрака. Трг на којем стојим, у левом доњем углу слике, је укошен, а иза улиса зграда, у тмини, чује се море.

Ко ће ме слушати на празном тргу? Стојим, и чекам да се на њега спусти ноћ. и даље сам сам.

Ја сам продавац прича у времену куге.

2. СПАВАЧИ

1. УЛИЦА ВОЈВОДЕ МИШИЋА

(Где је почетак, а где крај?

И зашто се запошљава толико ватрогасаца?)

„Улица Војводе Мишића, којом сваки дан пролазим возећи бицикл, траје за мене пет минута, колико ми треба да се у пуној брзини сјурим од магацина на ВАПИ до скретања за Топчидер. Она чини једну магловиту подлогу мојег замишљања сопствене географије.

Зачудо, та иста улица постоји сваких оваквих пет минута одавно, и док ја настављам да те моје свакодневне мимоходе уклапам у низове догађања којима присуствујем, у фуге и ронда властите свакодневнице, улица настава своје непрекинуто и величанствено трајање.

Ужасава ме немо трајање запретено у зградама. Ко прати ово упорно ћутање? Ко га испуњава нашим причама?

Можда су то ватрогасци и ноћни чувари који се, свечано полагајући заклетву заправо спремају да сваких

петнаест година непознатом, а очекиваном намернику прочитају извештај о замршеним историјама зграда које су се дешавале у њиховом одсуству? Ови догађаји су извештаји са васионских бродова који се, заборављени од потомства, враћају са далеких планета. Колико љубави, колико истрајности!

(Синови и кћери ових чувара живе у зеленој згради крај Хиподрома. Они имају своје ритуале, и своје култове - једно својеврсно обожавање Времена, које представља префињенију верзију сирове вере њихових отаца, прерушену у језик који би сви морали разумети. Ова деца нам се јављају кроз сан у влажним летњим ноћима својим сиренским позивима. Она чине још једну секту која вибрира на размеђи пародије и трагике.)

Због свега овога, када први пут доспем у неки град, са љубављу и страхопоштовањем хрлим ка напуштеним зградама железничких станица и њиховим заборављеним чуварима, утихнулим мудрацима мимоиђених историја, посвећеницима тајанствене стране нашег постојања. Онај чувар тамо иза разваљене капије једини нам може саопштити повест пропасти Шећеране!

Успоравам корак. Поправљам одело, изгужвано од пута. Пену зграда и људи око мене доживљавам као музику, као једну слику која постаје све свечанија. Успињем се, уз брдо где има све мање људи, видим све нијансе сумрака.

(Постоји још један начин да се исприча прича о зградама у нашем одсуству. Можемо написати роман о оснивачима и потоњим житељима Шећеране, ући у сложене ритмове којима се преплићу њихове појединачне историје. Али, у односу на нашу причу, ово је следећи корак, последица извештаја, задатак за будуће истраживаце. Немојмо стављати ждребе пред руду!)

Враћам се са пута. Заборављам ове приче, као нешто што се дешавало у прадавним добима. Уљуђујем се. Одлазим у град.

„Ово је пивара где је твој деда Митар био предрадник 1937. године...“ а неко други је прелетао Анде, а неко трећи се купао на Дјачком купатилу“, кесерим се ја, увидевши да су сва моја домишљања и све археолошке приче неодољиво слични разговору случајних сапутника на линији 56.“

Тако сам писао док нисам упознао Милену Бегечки. Хрупила је једно јутро у моју канцеларију, питајући за старијег колегу који је већ био отишао у пензију. Некада се дружила са његовом ћерком, онда је дуго била ван земље, изгубила је телефон, а знала је где ради отац...

Кроз недељу дана заказао сам јој шетњу по Ади, и тада смо почели да се виђамо. После још недељу дана постали смо љубавници. Био је београдски август, који значи потпуну малаксалост на дну таласа влаге. Лежали смо у дугим сијестама, без покрета. Дао сам јој да прочита мој

текст о ноћним чуварима, а када ми је рекла да је њен отац био чувар који је живео у зеленој згради крај Хиподрома, у којој је одрасла, био ме је страх. Мислио сам да је већ наш први сусрет био намештен, а она се смејала. Рекла је да и она, док чека трамвај у сумраку, и види Месеца, замишља како у целом свету људи улазе у зграде, и иду улицама. Ако желим, упознаће ме са осталом децом из Зелене зграде, многе од њих још увек чује, телефони су јој при руци...

(Оставила ми је кратак запис, који и данас чувам:

„Месец је огроман.

Стојимо и гледамо у ноћ.

Иза нас настају градови.“)

„Знаш, и ја бих желела да упознам цео свет, да ми у целости буде мој, или у целости туђ. Да би се то постигло, потребно је да ти или сви људи буду пријатељи, или имати смеле и тачне претпоставке о свету, које ћеш проверити када ти сви људи буду пријатељи. А свет ћеш освојити или пријатељством или насиљем.“ „говорила би, лењо, док смо лежали крај отворених врата и прозора, а осећао се мирис реке и далеки жамор ноћних купача.

„Пуно желиш да знаш о свету, а то знање ти не треба. То знање може бити и опасно, јер долази од нечистих демона, који нас одвраћају са правог пута...“

Питао сам је одакле јој то, сматрајући да ми препри-

чава одломак из летка неке од секти које су сада, у новом налету, нарочито почеле да се множе по Београду, а она се насмејала, позивајући се на неприкосновеност ауторитета који ми је цитирала: Светог Августина и девету књигу „Државе Божје.

Насмејао сам се сада ја, а она се уозбиљила:

„Сада ћу ти испричати причу коју си, и не знајући, дотакао брбљајући о ноћним чуварима, и из ње ћеш видети до каквих застрахења води разуздана жеља за знањем о свету.

Видиш, оно што си написао о трајању зграда у нашем одсуству, слично је нечему што сам и сама некада сматрала веома важним. То што сада не мислим да је тако, није мишљење и мојих пријатеља, а о њима се, у овоме што ћу ти сада испричати, заправо и ради.

Када се попнем на брдо да осмотрим одређену кућу, видим, а да то и нисам желела, и целе градове, дотад невиђене. И не само да увек могу да смишљам нове углове, и нове сведоке који ће сведочити о трајању куће у моме одсуству, већ увек откривам хронични недостатак јемаца трајања ствари, а ствари је све више.

Пошто никада не могу да скупим све сведоке њеног трајања, смело предпостављам да кућа траје и у њиховом одсуству. Задовољавам се тиме да сваког месеца извршим сумарни инвентар ствари до којих ми је стало. Она да се задовољавам тиме да своје поседе обиђем једанпут годишње.

(Годинама постајемо све поверљивији, као деца, губимо нужну опрезност пред светом и људском лажљивошћу - здраво за готово, из књига и новина, сазнајемо за постојање и изглед других градова, и почињемо да верујемо у ове извештаје.)

Доба процвата и пропасти мере се и бројем људи ангажованих у овим подухватима сведочења и провере.

Када наступи доба сумње, безверја, порасте и број чувара, и сведока. Витална снага троши се на уверавање у постојање ствари, на бесконачно понављање реченица и формула.

У општем умножавању свих ствари, умножавају се и књиге и закони. Овакви периоди завршавају се пожаром, буквално. Број текстова постаје непрегледан, а расуло које нараста само сведочи о томе да неког добра од постојећег, „позитивног“ знања и нема. Тренуци спаљивања књига су тренуци једног веома грубог и непрецизног отрежњења. Многи тада путују у потрази за Праизвором, у нади да ће на тај начин зауставити процес распадања.

Онда множину замењује Једно. Постоји само један Бог. Нема више култова, бивши богови деградирани су у демоне, у ваздух, у ништа.

Нема више утицајних главара. Постоји само један Цар.

Доба вере, стремљења, поверења међу људима, нужно умањују број сведока, стражара, свих оних који су орга-

низовани да нешто прате или чувају. У њихове извештаје се верује, јер схватамо да сами не можемо све знати. То је доба полетног упражњавања општих појмова: уместо да се, као у претходном периоду, траже разлике међу стварима, овде се истиче оно што их спаја. „Кућа“, „Град“, „Човек“, међутим, полако постају термини чија нас непрецизност не задовољава.

Полако схватамо да смо погрешно применили наш страх од бесконачног, и да је све људско ипак ограничено. Сада нам недостају управо књиге чији нас је застрашујући број својевремено гушио. Непоузданим сећањем обнављамо ове изгубљене томове, а нових тумачења је, због неизвесности пренетог, више него оригинала. У недрима новог поретка спрема се ново доба Таме.

(Откривамо да је Бог један, али да има и много Анђела. Цар је власник целе земље, али постоји цела хијерархија њених држалаца.)

Управо због непоузданости људског памћења, и закаснелог кајања које следи после погрешних одлука, неке давно пало је на памет да је потребно да постоји група људи која ће чувати Прошлост. Па шта, рећи ћеш, то је пало на памет и старим Египћанима. Али, поента није у чувању прошлости путем материјалних записа - саме књиге, слике, скулптуре, записи уопште, нису довољни. Ономе ко је целу ствар замислио било је потребно нешто више од библиотека, манастира, компјутера, и архива - били су му потребни СВЕДОЦИ.

Када је у Америци почело да се експериментише са замрзавањем људи, нађено је привремено техничко решење, које је касније усавршавано. Важно је то да је идеја постала спроводљива, а начин њеног спровођења је дорађиван.

Људи су опчињени бесмртношћу, и лако су нађени кандидати који су пристаили да их успављују и буде после извесних периода. Спавачи су подељени на неколико категорија, а најдрагоценији су били они који су буђени да присуствују најважнијим историјским тренуцима. (Остали су сведочили о одређеним деловима града, појединим обичајима, моди). Како је критеријум важности релативан, одлуку о буђењу најважнијих спавача доносило је увек више особа, које су на то имале једнако право. Свака од ових особа била је следбеник строго одређене школе Историје, а свака школа је имала свог Спавача.

Сви знамо за Седам спавача из Ефеса, сви су чули за Рип Ван Винкла који је задремао једно поподне, па се пробудио и вратио у село код прауника. Вероватно нико, сем упућених, није чуо за Београдске спаваче. Ова секта не обухвата само људе који су успавани и који се буде са времена на време: њој припадају и Чувари, који их буде и дају им упутства по буђењу, ту су и Саветници који прате историје појединих Спавача. Спавача, као што сам рекла, има разних: од оних који се буде у

регуларним интервалима, као што су квартали, године, или деценије, до оних који се буде да присуствују одређеним догађајима.

Само „Спавање“ је свесно искључење из простора, нешто слично трци, која није, као што се замишља, освајање, и самим тим потврђивање простора, већ његово негирање. (После извесног времена, увежбан тркач више не посматра терен по којем трчи. За њега постоји само разлика у интензитетима трпљења, бројање трајања ових стања. На крају, остаје му само трајање, пошто савлада и патњу, и задовољство због њеног савладавања. Пролазак кроз циљ је улазак кроз узане вратнице препорода, када свест поново прима, одједном, утиске из света.)

Сваки спавач је усредсређен на одређену врсту утисака, тако да своја сведочења и инструкције прима у континуитету, без збуњености. Низ догађаја којима присуствује за њега је природан, и једино се на такав начин заправо могу пратити дуготрајни историјски токови.

Улога Чуvara и Саветника много је трагичнија. У односу на живот Спавача, њихови трају колико лет вилиног коњица: они су свесни какве тајне Спавачи носе њиховим потомцима, они су ту да те тајне буду испоручене, а знају да их сами неће открити.

Цела секта у почетку је била део пројекта који је никао у недрима власти, и чуван је као најстрожа тајна, што је и омогућило да пројекат преживи пад режима који га је створио, и бесомучне насртаје својих противника, ко-

ји су потекли од чланова првобитног Државног савета који су одлучивали о његовом заснивању.

Сећаш ли се како су по граду одједном почели да ничу семафори са уграђеним камерама? Прави разлог постављања камера у семафоре, није, разуме се, било хватање саобраћајних прекршилаца, већ покушај власти да перманентним праћењем историје одређених места у граду, открије Спаваче. Камере су постављане као радио-гониометри, тамо где се предпостављало да се налазе улази у Склоништа. Семафори су били идеална скровишта за камере, будући да су оне тако постале невидљива споља, дакле, за неупућене оне нису ни постојале. Чак и да је њихово присуство откривено, прави разлог постављања дифузно се растварао у лажном.

Још нешто: идеја која је лежала у основи овог пројекта и није тако удаљена од Спавача. Једина разлика је, заправо у томе што овде нема Спавача. Сећаш ли се трке за Месећ, и како су Руси тамо послали „Луноход“? Замисли филм који је сниман две стотине година, када се пусти на убрзано! Када то видимо, схватимо да Историја није само прича коју причамо, већ некако физички осетимо да је ово време заиста прошло.

Као што је Спавач или Чувар могао бити само неко ко је посвећен, исто тако је и Гонич био члан неке врсте секте која је постојала у оквиру полиције. Замисли тренутак, негде кроз пет векова, када се ови људи буду про-

будили: они ће представљати једну комплетну културу, и говориће посебним језиком - представљаће нешто слично Бугарима у Панчеву, чији су преци доведени у дванаестом веку, као баштовани.“

Онда је нагло устала, и рекла да иде да обиђе свога друга из детињства Петра, који је тада био очајан. Састанак јој је заказао у Зеленој згради њиховог детињства.

„И само да знаш“, додала је док је излазила, „ми смо сви, а не само ти, на ходочашћу, а на том нашем ходочашћу, има оних који нас посматрају, и то нису фантоми о којима ти сањаш. И запамти још једну ствар, пошто већ путујеш: Лотова жена се претворила у стуб соли, јер се са жаљењем окренула за претходним животом. Пази да се то и теби не деси.“

Отишавши на састанак, Милена је нестала из мога живота. Никада се више није јављала, а на адреси коју ми је дала, није било никога.

УБИЦЕ

Пробуђени из „спавања“ независно један од другог, у размаку од два месеца, Зоран и Мома (тако ми некако изгледају најприкладнија имена мојих јунака) не успевају да се састану са својим Чекачима, и после лутања кроз лавиринте града који и јесте и није њихов, лишени усмеравајућих упутстава и препуштени сопственој сналажљивости, успевају да се домогну резервног склоништа. (Куће њихових пријатеља одавно су већ археолошка налазишта у граду који више није њихов, и једина упоришта сада су им места чије је трајање обезбеђено бар за извесно време.) У склоништу осим њих нема никога. Фрижидери су пуни хране, у орманима се налази прикладна гардероба. У уредно сложеним регистраторима налазе извештаје и новинске чланке из претходних пар година, и како и даље нико не долази да им саопшти шта им је чинити, они почињу да из својих претходних искустава и управо пронађених текстова сами састављају Историју која превазилази њихове уже обуке, и сачињавају план за акцију. Доносе закључак да је за неуспех њихове мисије крив одбегли пуковник Обавештајне службе који је побегао у Африку, и одлучују да га пронађу и убију.

Месецима се припремају за задатак који су себи на-

метнули. Не пада им на памет да можда постоје и други Спавачи, да нестанак једне везе не мора нужно да значи уништење целе организације; жељни освете проучавају мапе Африке, разрађују могуће путеве бекства, елиминишу лажне трагове.

Путују дуго, скоро две године. Искрцавају се на тло Африке у Египту, и путују на Југ прерушени у бедуине, попове и туристе. Почињу да мрзе један другог - Мома у Зорану види опасног и непредвидивог хистерика, Зоран у Моми индолентну ленштину коју стално треба гонити да устане, да се покрене, да било шта уради. Без обзира на све, дисциплиновано хрле ка своме циљу. Цео свет око њих, све осим задатка који су решили да обаве, за њих постаје илузија, и ова решеност држи их све до Северног Трансвала, где се губи замршени траг који су дотле пратили.

А онда, у величанственој ноћи у којој облаци прелећу брда тик изнад наших глава, на тераси хотела над литицом, осврнувши се на све што им се десило од тренутка погрешног буђења, и схвативши да их је у испуњавању немогућег задатка свет заобишао, поставши им до краја неразумљив, одлучују да застану. (Саму реч „Време“ Зоран први пут те ноћи доживљава као ројење бесконачно малених пчела у бездану у којем се не огледају звезде). Сутрадан ујутро, одлазе до Питерсбурга, и купују фарму у његовој околини. Задатак ће поверити својим наследницима.

Тридесетак година касније, Зоранов унук сазнаје да је његов школски друг унук одбеглог пуковника (ово сазнаје листајући албуме фотографија у посети), и убија га у школском дворишту. Некаква правда, никоме више разумљива, тиме је испуњена.

Изазим напоље. По небу су постројени исти онакви облаци какве су видели Зоран и Мома, и ја их видим изнад пута који прати линију побрђа. Дању, ови облаци, и низови термитњака на земљи опомињу пролазника на величанствено и весело умножавање ствари које претходи сваком апокалиптичном распадању.

ПРАВДА (ВИЛИНСКА ПРИЧА)

Било је то оне вечери када сам се враћао из војске. Седео сам у празном ресторану, на пустој плажи, и гледао њих двоје. Он је певао, она је слушала. Он је био прљав, и бос, она је била црвенокоса, и одсутна. Слушао сам га како пева, целу ноћ, и одјеци песме, помешани са шумом таласа улазили су ми у снове, сећања и виђења.

Сањао сам

тајна посланства вилинских братстава, на закучастим трговима непознатих градова; братстава које сам сретао у дедином дворишту у влажним летњим ноћима, и која су ме сваки пут уверавала да ће целог живота бити уз мене, скривена и спремна да се одазову.

Сећао сам се,

пробуђен шумом таласа и жалопојки, прича којима смо се застрашивали на планини, вилинских кола која осуђују невине наочиглед притајених приповедача. Тражили смо, касније, месецима, тела осуђених из

ових језовитих легенди, обилазили смо гробља, јаруге, распитивали се код мештана за људе чија су имена допирала до нас из сновиђења. Стражари су нам причали о плавим ватрама по брдима и страшним сенкама за леђима. Имена из прича налазили смо на заборављеним гробљима.

(Једне вечери, сви смо сањали исти сан, који је неко кроз пар дана први пут испричао, а детаље смо касније надовезивали, као причу.)

Видео сам,

док се воз заустављао на успутној станици, и док сам без чуђења посматрао свој лик како стари у затамњеном прозору, како, уз достојанствене покрете, разговарају ликови средњовековних Алегорија: ПРАВДА, МИЛОСРЂЕ, ДОБРА ДЕЛА, ГРЕСИ, и КРАЉИЦА. До њих је стајао ГРЕШНИК, чекајући воз за чистилиште. Исход ове драме никада нисам сазнао.

Сањао сам, на крају пута, град претворен у позориште, ужурбану нестварност у којој се одигравају ритуална убиства из оних планинских прича.

Једна клацкалица љуљала се целу ноћ, у ритму пена на жалу. Били су то тасови ове и оне правде, која нам се ја-

вља у одломцима, неразумљива и свирепа као ноћ у којој се чују таласи, и песма у којој се смрт јавља откуцајима нашег била, и у којој смо сви јунаци из прича о вилама.

ЈАКОВ

Ушли смо у село пред олују, али ово није било село које смо познавали. Око нас трава је била зелена и негована као у парковима. Пролазили смо улицом између превисоких земљаних кућа. Тло је било таласасто и брдовито.

Кроз једно од дворишта у лавиринту, ушли смо, кроз пролаз под аркадама, у музејску просторију средње величине. Почело је да се смркава.

Сенка великог орла лебдела је над нама. У страху смо се збијали пред митском животињом огромне снаге. Он је повремено долетао до нас, и враћао се.

Ухватио сам онога до мене за јакну да не паднем, на лицима осталих приметио сам страх. Лице му се почело мењати, и ја на том одразу плавети угледах двоја уста и четверо очију. Видех наказу, која ме је испуњавала благошћу. Био сам слободан. Разгледао сам предмете по соби, а он је мојим друговима постављао једноставна питања, и они који су, као и ја, сазнали одговор, пуштани су ка мени.

Изашли смо. Били смо у сенци зида куће у неком источном граду, до колена у кршу поразбијаних земљаних кипова. Један бик гледао нас је, а мени су се јежили образи.

РАТНИЦИ МЕТРОА

Возови долазе, и све је тихо. Онда возови оду, и борбе се настављају. Иза стубова, на станицама излазе ратници, заузимају малочас напуштене позе, и пуцају с краја на крај хола.

У почетку, борбе су се водиле само на станици на којој се због ремонта возови нису заустављали. Онда су се прошириле и на друге делове метроа. Међутим, ред војке и безбедност путника нису угрожавани.

Постигнут је договор с вођама банди и тај договор се поштује: када путници напуштају возове, или се у њих пењу, борбе престају. Заузврат, возови се више не чекају на перонима, већ у предсобљима испред њих, и путници силазе у хол тек када, пола минута пре уласка воза у станицу, борбе престану.

(IN THE YEAR) 2525

Митраљески вод се прикрада обали реке. Пролазе депонијом кроз коју су пробијени пролази, као улице. Светлост је мутна и пастелна, неизвесно је које је доба дана. Кроз пролазе их воде домороци, чланови некаквог племена које већ деценијама живи на том месту. Бркати, одрпани мушкарци, препланули од сунца, смешкају им се, као ослободиоцима, или зато што их воде у заседу.

Десно од њих налази се непријатељски мостобран којем треба да приђу изненада, с бока. Испред њих, над другом обалом, надноси се брдо које једва назире. Официр им објашњава да ће предстојећа битка окончати један чудесима презасићени век.

Чекају, на обали утонулој у пастелну прашину сутона, заробљени у непомично-сти. Војник заспи. У сну на врху брда преко пута види храм - округло и ниско здање - који се затим губи у магли. Чује глас. Оно што глас каже неопозиво је: *За две хиљаде година ти ће сипајати храм светској мира.*

У реду, то ће бити за две хиљаде година. А шта се дешава у међувремену? Напрежемо се да видимо.

Битка и војник су већ одавно заборављени. Међувреме је испуњено краљевима, војницима и свештеницима; њихова братства се смењују на светом месту, чији је сми-сао заборављен; почињу да долазе ходочасници и некада опустели град поново постаје важан. Затим су ту, разуме се, и политичка убиства, завере и све остало што прати рађање једног света.

Када храм најзад буде подигнут, у њему ће бити слике људи чија ће житија бити случајем истргнута из времена - слике хероја несталих историја чији животи ће други-ма значити понекад и супротно од онога што су значили њима самима.

Један од успутних векова. Ноћ је. Око њих је град. Не знају да ли је пуст, јер никада нису видели његове ста-новнике. Возе се познатим путевима између зграда које су истражили. Понекад им се учини да виде сенке како протрчавају споредним улицама.

У понеким зградама још увек горе светла. Покаткад успоре, али никада не стају. То је забрањено, као што је забрањено и скретање у делове града који нису обележе-ни на мапама.

Када једне ноћи крену новим улицама, опет ће бити исто: зграде што трепере и гасе се, сенке на ободу видо-круга. Овде се некада водила битка која је заокружила један век.

БЕОГРАД

Крај града је крај света, а крај града је сунцем оба-сјани Гундулићев венац, који се завршава сквером код Дунав станице. Иза овог споја почиње зид, до којег иду аутобуси, а зид опасује град. Постоје малени тргови ис-под западног дела зида, ка великом тргу где се скупљају аутобуси, и који је огроман и углавном пуст.

Када се некако напусте градске зидине, још увек пре-ма западу, наилази се на блатњаву плажу а преко пута на-лази се Ада под трском. Људи се купају у спарини пред летњу олују.

Побегли смо из града. Налазимо се у олујном сумра-ку, испрекиданом муњама и одблесцима сунчевог зала-ска. Јуримо обалом, која се завршава заливом са наше десне стране. На литици изнад мора виси хотел, који смо спасли нашим доласком, као скоротече који јавља-ју о непосредној опасности. Хотел се нашим одласком затвара, постаје један затворени свет, прототип Де Са-довога замка.

БЕТМЕН

Зграда у Војводе Добрњца 10 је сада компликована палата са прстеновима аркада око дворишта које је у више нивоа, са степеништима и платоима. Аркаде се протежу по нивоима, до Небеса. „Мораћу да летим, као Бетмен”, кажем себи, „да бих досегао горње спратове”. Када се попнем до врха зграде, налазим на њему базен, који се набира у тмурном јесењем дану. Улазим у банку, која се налази под последњим слојем аркада; иза базена, тражим жену коју сам, чини ми се, ту једном видео.

Дамаск

Поново улазим у онај Београд обасјан летњим сумраком. То више није Гундулићев венац, већ окретница код Дунав станице, померена ка Ади Цигналији. (Шта ја, заправо, тражим у овим сно-вима - правим слику Београда, одређујем његов појам спајајући његове удаљене делове, правим разлику између Београда како јесте и како би требало да буде?) Ада је много дивљија - она је сада благиште и шевар. Сада се сећам - ово није први пут да видим исти простор: трг је увек у црвеној светлости, увек је летњи сумрак.

Постоји серија малих тргова испод центра града, ка реци. На месту Калемегдана налази се зид, и ту се налазе трамвајска и аутобуска окретница.

Прелазим у Дамаск. Пред прозором бесни пешчана олуја, прозори су велики и светли, а брдо Касион бескрајно. Када се иде уз њега, пред нама се стално отварају нове узбрдице и нови градови, а куће су четвртасте, и црвенкасте, и у сенкама је хладно.

Када се брдо гледа из даљине, виде се црвене шуме и ловачки павиљони.

На месту где се у Дамаску налази сајам, у овом другом Дамаску налази се ноћ, као улазак у смрт. Из ње се улази

у Сук, хладан у зеленим влажним сенкама. У Суку се, на сваком завијутку, налазе тезге на којима се продају невестоватне количине папуча.

ИНТЕРМЕЦО

Док седим на тераси у ветровитом поподневу, у граду за који мислим да је Истанбул, гледам децу на падини са друге стране долине. Устајем, и враћам се у собу детињства, у Београду. Све ово где сам мало пре био била је само варијанта будућности, смишљена на основу историјске читанке за шести разред основне школе.

Време је негде скривено. Оно тече у тренуцима наше непажње, између два гледања на сат. Питам се, када бих успео да се поистоветим са казаљком, како би се она кретала?

СУБОТИЦА

Возим се авионом који се зауставља као аутобус и плови као брод. Унутрашњост му је пространа. Иза мене, седи жена без одеће. Повремено се осврћем да бих попричао с њом. Слећемо над језером. “То је Палић!,, објављујем сапутницима и позивам на кафу у “Равелу,,.

Летимо, или пловимо, левом страном. Уз саму обалу налазе се гробнице и колумбарији, који су смештени између кућа, као део улице. Прелазимо на десну страну. Моја сапутница излази, полако, и улази у једну од кућа.

МИТРОВИЦА

После свих путовања, враћам се у Сремску Митровицу, у собу до улице на којој сам као дете замишљао аварске коњанике. И соба, и Митровица, постали су неодређени - када сам тамо, губим оно када, и не знам да ли се у тим сањарењима враћам у детињство у којем сањам варијанте једне огромне будућности, или замишљам себе како негде у следећем веку пребирам по садашњим сликама. Будим се, и поново улазим у онај део сна у којем, сада сам у то убеђен, извире Фантастично - стварам зебросте кенгуре са главом јакова, које премећем у страховито чупаве тигрове, организујем коњске трке, под брдима далеких планета. Два дана касније, када у лавиринту дедине куће која је постала део некаквог хиподрома оперва-женог јаркозеленом живицом, у тору видим ове животиње, знам да сам их негде раније видео, и пролазим мирно поред њих.

КОМШИЈА БАТА

Возим полако кући, пошто сам по ко зна који пут обишао град. Када стигнем убележићу постаје на путу, и упоредити линије које сам обишао на мапи са линијама претходних путовања, све до Београда. У том вероватно узалудном бележењу онога што сам видео, што сам читао, и онога што сам сањао, у том непрестаном мешању онога што јесте, што може бити, и онога што би требало да буде, једина слика којом могу да се представим, и једина особа са којом могу да се упоредим је мој комшија из прадавних дана када сам становао на Горњем Дорћолу.

Стан на трећем спрату у згради преко пута наше, са дворишне стране, припадао је једној жустрој старици и њеном апатичном сину. Син је носио веома кратку браду, која је била као слепљена; био је крупан и тром.

Улаз у њихову зграду са улице је био скоро неприметан. Једина висока зграда у тој улици (бар се то мени тада тако чинило), налазила се на супротној страни, два улаза од Ботаничке баште.

Бата (тако се звао комшија) имао је следећи проблем: рођен одмах после рата, порастао је у мирног дечака, васпитаваног у духу немаштине и солидарности.

Био је одличан ђак, који је учио много, са извесним напором. Ишао је у Прву београдску гимназију. Код куће је безуспешно вежбао гитару, и није имао успеха код девојака.

Негде на почетку четвртог разреда, у руке му је допала књига о римским мнемотехничким методама. Књигу је ваљано изучио, са невероватном лакоћом је памтио лекције, и времена је сада имао довољно да почне да се бави пливањем. Постао је самоуверен. Упознао је Милену, која је ишла у Пету београдску, и која никако није могла да разуме ту његову, по њој, претерану опчињеност памћењем. Он се сада већ поигравао - оно што је чуо, видео или прочитао већ је почињао да смешта у веома компликоване конструкције. Сваки филм који би гледао са Миленом постајао би подлога за памћење нечег новог, разговор из *Шејна* представљао је поглавља матурског градива из биологије.

Ствари су почеле да представљају једна другу, а шифре за тумачење света налазиле су се у Батиној глави. Град је постао просторна слика наученог, свака зграда у Улици Страхињића Бана била је по одломак из *Горској вијенца*, Гете је смештен на почетак Булевара Револуције, Достојевски је заузео Калемегдан.

Милена га је, у лето пре уписа на факултет, напустила. Рекла му је да је луд, а тајне памћења које јој је саопштавао препричавала је, као терет којег се ослобађала предајући их, својим другарицама. Подсмех особе којој је

веровао довео га је до слома и подвига, због којег је његова повест и вредна причања.

Месец дана седео је у кући, и излазио колико се мора - било је лето, а он је свега два пута отишао на Саву, одакле су га вратиле поруге вршњака. Онда је сео, и за два дана и две бесане ноћи научио телефонски именик Београда. (Мислио је да ће га умор натерати да заборави Милену и увреду коју му је нанела.) Запамтио је све - имена људи, адресе, телефоне, занимања. Почео је да их препознаје на улици.

Убрзо је схватио да су животи његових суграђана углавном много досаднији од литературе коју је до тада читао, и он је почео да им придаје значења из текстова које су за њега, из претходног периода, сугерисале зграде у којима су становали. Тако, младића са трећег прозора лево у Капетан-Мишиној 11 (ова зграда је за њега представљала прву половину *Њејочке Незванове*) умешао је у текст оригинала, и тако је прича добила нови заплет.

Светска литература обogaђена је до неслућених размера Батиним интервенцијама. Почео је био, у међувремену, да студира права, и како је Београд релативно мали град, а уџбеници дебели, ускоро је исцрпео све улице и предграђа, везујући их за испитна питања. Тако је ишло до средине треће године студија, када је занемео, и годину дана није могао да проговори. Оно што је до тада научио, имало је фантазмагоричне размере: слика целог града, имена и занимања свих његових становника који

поседују телефон по именику из 1969. године, били су само физичка подлога за темељан увид у европску литературу, и студије права.

Они који су дошли по злато

Као и обично, једва да су нам дали времена да се упознамо с новом летилицом. Онако, на брзину, док су нам објашњавали варијанте игре коју треба да играмо, видео сам да је то теретни брод са стамбеним простором иза пилотске кабине.

Ушли смо у кабину и ја сам укључио компјутер. На екрану се указала мапа у боји, с три групе објеката разбацаних у правцима: североисток, југозапад и север. Прва група (југозапад), била је некакво село из каменог доба (импликација: антрополошко истраживање, примитивна оруђа, шамански ритуали, ловци и мраз), друга (североисток), била је запуштени храм, а трећа (север), напуштени рудник, у коме је нацртан грумен иридијума. Ставио сам стрелицу на рудник, укључио моторе, и полетели смо. Игра је започела.

Нисмо дуго летели. Разговарао сам с Урсулом, механички говорио о разлици у ступњу развоја нас и остатка планете. Слушајући моје тврдње, она се смешкала. Да, планета је за нас била екран компјутера препун изненађења: градова и путева, пруга и истраживачких експедиција с којих смо доносили руком цртане мапе и цртеже зграда и храмова.

Стигли смо до брда које је било дугуљасто, исечено по дужини, па засвођено, тако да се из ваздуха није видело да му недостаје источна половина. Некаква метална ограда стајала је отворена с обе стране вештачке пећине у коју смо утерали брод. Пилотска кабина остала је с ону страну поломљених вратница.

Почели смо да скупљамо руду, ћутке и на брзину. (Претпостављам да смо то радили зато што је углавном правило свих игара да се мери и време обављања задатка.) Онда је неко приметно да су се појавили *они* - стајали су иза оне металне ограде - роботи, научени давно, давно да чувају рудник. У паници, и даље ћутке, скупљали смо последње количине; ја сам притискао дугме за затварање врата рудника и она су се најзад затворила.

Сакупили смо се у стамбеном делу, затворили брод и открили да је неко грешком забравио пилотску кабину. Закључана, и с оне стране рудника, била је ван нашег домаћаја. Једини начин да јој се приђе био је да изађем из брода, отворим шахт који води на површину брда и приђем с друге стране. А онда, када полетимо, разлетеће се и брдо, и рудник, и ми ћемо се вратити кући.

Ходао сам по брду. Оно је личило на затрављени насип по којем је вечерњи ветар љуљао шевар. Испред мене, кроз сумрак назирало се насеље од неколико колиба на ђубришту. Ушао сам у прву у којој је горело светло.

„Да ли сте Ви из Омелоса?“, упитала ме је једна млада жена која је седела у земљаној ћелији при мутној жутој

светлости. Иза мене, звезде из не знам којих сазвежђа почеле су да испуњавају ноћ. Потврдио сам.

„Онда је ово за Вас.” У дну собе стајао је метални саркофаг, а у саркофагу су лежала два цилиндра с погонским батеријама за брод и порука од Урсуле у пластичној фолији.

„Када је ово остављено?”, упитао сам. Чудио сам се како је Урсула успела да стигне овамо пре мене, јер сам је оставио у стамбеном делу брода. Да ли је отворила и брод, и рудник, и претекла ме? Да ли је опасност прошла? Да ли постоји краћи пут? (Страшно је када тек тако упаднеш у средину неке приче и треба да управљаш непозна-тим бродом.)

„Пре хиљаду година”, одговорила је. „Ово је село чува-ра саркофага. Јужно од села налазе се канали и пирати, а тамо негде, иза обзорја, налази се Град Богова. Претпостављам да сте један од њих.”

Они који су дошли по злато (Сахрана у пустињи)

До брода нисам дошао. Испред оног улаза који се ко зна када спојио с бродом, налазио се храм. Иза засвође-ног трема, а испред улаза у храм чија је унутрашњост би-ла у сенци, назирао се цртеж, скоро избрисан.

Шта је он представљао не знам, као што не знам ни колико дуго сам лутао по мочварама, каналима и насипи-ма. Налазио сам скровишта, спавао и будио се. Имао сам довољно хране у ранцу и приближавао сам се планинама на југоистоку.

Терен је постајао све сувљи. Када сам приметио да ми је израсла брада, налазио сам се у брдима, која су, онако гола и пушта, подсећала на приказе Горе Синајске. Тре-ћег дана изашао сам на њихову источну страну и пре-ноћио у плиткој пећини с величанственим погледом на камену пустињу која се на истоку завршавала побрђем, као на Месецу.

Пробудио ме је шум. Преко каменитог тла, са севера, из непрегледне пустиње, клизила је једрилица на огром-ним лаганим точковима, као од бицикла. У њој су седели Мирослав, Вељко, Јелена, Урсула и Божа. Био сам збу-њен. У неком претходном сну оставили су ме хиљаду го-

дина за собом. Одакле сада они ту? Када сам их питао, давали су различите одговоре. Шта је ту је, сели смо и запловили пут брда на крају предела.

Налазимо се у брдима, у гробници осветљеној жутом светлошћу која долази одозго, из усека изнад таванице. Пред нама је кип од пешчара у лежећем положају. Он има наочари, а његово лице је лице сваког од нас. Иза кипа, на зиду, хотентотски хијероглифи приказују сцене сахране: један брод, иза брода поворку животиња сличних жирафама, а у десном горњем углу град, изнад којег круже планете.

ПОВРАТАК У ГРАД

Пењемо се терасастим трговима града. Спушта се ноћ. У престоној дворани упаљена је ватра, игра се некакав плес у којем се уз подврискивање прескаче огањ. Све је страшно запуштено, зградама су промењене намене. У компјутерској архиви, која још увек постоји, тражимо след догађаја од нашег одласка до сада. Онда нас позивају на вечеру. Ми више нисмо у бази из које смо полетели, она се претворила у Замак који је одвојен од града својим положајем изнад терасастих падина брда. Нико не зна да нам објасни у којој улици, у којем парку, престаје Град, а почиње Замак.

Наш домаћин који има титулу кнеза позива нас да после вечере посматрамо сцене у парку. Није ми јасно да ли је реч о позоришту или је сам живот постао позориште. Разговарамо о његовим претходницима, и он ми објашњава да су они умрли и да су као духови отишли у друге градове, где су се оженили, имају децу и чекају другу, дефинитивну Смрт. „То је дар Богова којима је у парку подигнут Храм.”

Испред нас пролазе бића из фуснота некакве заборављене приче: Заљубљени племић, који шета кроз парк са својом поворком, и Најављивач љубави, одевен као пе-

тао, са скиптром у руци, којим повремено удара о тло и кукуриче.

ВРЕМЕ ПРОНАЛАЗАШТВА

По изласку из Замка истражујемо Град. Он је изузетно жив, његови становници подсећају на Бројгелове сељаке што се у гомилама тоциљају. Ваљају се бурићи натоварени робом, одјекују радионице, врте се ветрењаче. У сваком дворишту, на сваком тргу, приказује се мноштво нових изу-ма: на изласку из града, у правцу пустиње, управо из праћке испаљују један авион, на тргу подижу нови механички часовник...

Замишљам да присуствујем некој сцени из европског шеснаестог века, а Божа примећује да часовник није као наш. Ја мислим да је то природ-но, будући да ни век у којем се налазимо очиглед-но није наш. Онда одлазимо. У пролазу, на једном зиду у улици којом се излази из града, видим оне хијероглифе из гробнице.

ВЕЉКО

Било је периода када је мој друг Вељко сваке недеље сањао по неку нову планету. Летео је изнад питомих предела, испуњених рекама, шумама и понеким селом, спуштао се брзим летелицама ка планинским превојима где је сусретао побуњенике, пео се вишеслојним брдима црвене боје, ноћима је лутао шумама изнад којих су сијали бесконачни ројеви галаксија, данима тражио путоказе према рас-пореду шишарки. Онда се будио у лукама једног света с много различитих градова, као морнар који се спрема на пут, док кроз засторе од рогозине у јутарњем светлу промичу сенке бучног базара.

Постоји у његовим и мојим успоменама једна оронула тврђава на врху планине. У њеним двориштима, влажне гомиле дрва за ложење, у пукотинама зидова гуштери што се укопавају у сенке... Нас двојица стојимо на зиду који опкољава њен врх и гледамо далеко на запад, где се љескају тамни таласи океана, на чијем побережју назиремо друге тврђаве. Око нас су брегови, и ја знам да ће се ту, на овој обали, Вељко срести с Мирославом у некаквом здању на хридини, и знам да је овде долазио данима кроз шуму у којој се чуло само треперење растиња.

Стојимо, дакле, на врху тврђаве, као на Кинеском зиду; јесењи је сумрак. Кажем у шали: „Треба подићи зид да би те више волели”, а Вељко ту шалу прихвата као важну изреку која треба да нам укаже на смисао нечега о чему тренутно мислимо.

Вељко изгледа као домаћин, као власник замка у неком загубљеном краљевству. Пре него што ћемо оседлати коњиће и кренути у лов по околним шумама, он прекида ћутање да би рекао: „Видиш, та непрекидна Садашњост коју репродукују фабрике стварајући огромне серије истоветних ствари само служи подстицању привида. Прекини серију, заустави производњу, закопај у земљу последњу конзерву, па је ископај кроз неколико година, и приближићеш се Стварности. Ове лукове с којима полазимо у лов издељао сам сам размишљајући о томе.”

ВИДИМ ГА...

...појављује се, као Арханђео на челу анђеоских војски у последњој бици Страшног суда. Улази одлучним коракком, и својим присуством дели масу на два дела.

Даје наређења. Слуша савете и истог тренутка их претвара у одлуке.

Над њим је небо Историје.

ПОЛИТИКА

Будим се у летње предвечерје. Огледам се у огледалу. Имам петнаест година. У собу улазе непознати људи. Говоре непознатим језиком. Схватам: то су моји родитељи.

Онда и ја проговарам тим истим језиком. Видим, сви ме разумеју, што је добро.

Одлазим у град. Идем у школу. Укључују ме у читав низ институција, мој дан је темељно испланиран.

Учествујем у дискусијама. Бивам награђиван и кажњаван. Увече, пред спавање, имам утисак да сам на нешто заборавио.

Понекад, учини ми се да и остали, а нарочито они који су најубедљивији на састанцима, говоре језиком који им је исто тако стран као што је мој мени.

Седим у амфитеатру. Све што сада учимо су одломци давних туђих расправа које нам препричавају као доктрине. Али, и у тим некадашњим диспутима реторичке излете чиниле су алузије на књиге неких још давнијих аутора. Слушам расправе препуне учених цитата од пре два века, а у тим цитатима се наводе расправе од пре двадесет векова.

Сондирам дно историје, скачем, падам и дижем се, а на зиду собе видим само усковитлане сенке сопствених пируета.

КУЋА НА БРДУ

Кућа на брду има зидове испране вековима. У њих су утиснуте шкољке и лишајеви, и лишће минулих јесени.

Светлост је љубичаста. Соба је хладна, у њој седе мушкарац и жена. Имају око тридесет година. Обоје су мршави, и тамнокоси. Он носи браду.

Доле, у котлини, је село кроз које протиче река.

Сада је ноћ. То су неки преци.

Пробудили су се, после толико векова, да ме дочекају.

СИРЕНА

Синоћ сам гледао Изабелу.

Носили су је на челу поворке сирена, још мало па ће за њу направити специјално возило, ако у међувремену не почне да хода.

Сирене проносе на креветима, у процесији која изгледа као један суморан карневалски воз.

То се све дешава у једном свету у којем сирене отимају људе и стапају се с њима у нека нова бића.

Сирене су огромна, љигава, безоблична створења, пужеви голаћи који вребају неопрезне пролазнике. Заривају им зубе у неки део тела, најрадије у руку, и жртве онда урањају у те пихтијасте масе које их обухватају, носене болом и жељом да се ослободе.

Изабела је сама постајала сирена, већ је одустајала од борбе. Њено лице било је смирено, била је већ на оном ступњу сједињавања када сирена од своје жртве почиње да поприма људски лик.

Моја је дужност била да људе ослобађам уједа сирене. То је било можда зато што сам једном и сам био жртва

њиховог угриза. Моје рвање трајало је два месеца. Прсти на десној руци су већ почињали да ми обаиру, на телу сирене већ се помаљала израслина слична руци, ја сам се сваким покретом већ гушио, а онда сам се нагло ослободио.

Сећање на борбу, и поглед на Изабелу терали су ме да побегнем. Ми, наводно, потичемо са света у којем је свако биће одређено једним дефинитивним обликом, од рођења до смрти. У том свету нема оваквих метаморфоза које овде вребају на сваком кораку и које ме испуњавају светим ужасом.

ПРАОКЕАН

Зграда је четвртаста вишеспратница неодређене намене. Могла би да буде и министарство, и железничка станица. Са леве стране, а сада смо већ у хаустору, налази се луксузни стан, који се у дубини зграде продужава у врт са поткресаном живицом и патуљастим дрвећем. У том стану станују пријатељи које нисам видео више година.

„Знаш, овај стан смо преузели од Трговинског представништва”, као да се правда домаћица. Осећамо се некако нелагодно, и стога стан и не гледамо. Уместо тога, прелазимо на супротну страну ходника. Отварамо врата. Пењемо се уз неколико степеника. Излазимо на платформу.

Простор је неосветљен. Платформа је оивичена ниском оградом. Иза ограде је травњак.

„Пази, то је мочвара!” упозорава ме домаћин. И заиста, испод траве и локвања назире се црна вода.

Иза мочваре је нови зидић. Иза зидића мрешка се, у поноћној светлости, Праокеан. До његовог залива, затвореног у ову безобличну зграду, допливавају, по ко зна

каквом распореду, бића из далеких геолошких раздобља (понедељком - *Креда*; уторком - *Јура*; Средом - *Тријас*), ихтиосауруси и циновске медузе, кракени и амебе.

Домаћини улазе у воду, и кажу: „Данас вода подмлађује. Данас имамо двадесет година.” Када изађу из воде, изгледају као богови.

Увече шетам градом. Сваке вечери, плима избацује нове генерације ракова и пред зору их враћа у море.

А у стану који нисам желео да посетим, налази се соба у којој се чувају мапе и филмови о открићима света, далеким и давним путовањима.

ЦЕРЕМОНИЈА СМИРИВАЊА

Ноћ је, а ја сам у граду Будућности. Тај град је веома сличан граду мог детињства, зграде су од бетона, улице су асфалтиране. Па ипак, он као да нема чврстину: зграде делују као макете или аеродромски хангари, становници као да су се ту само привремено утаборили.

Са терасе посматрам зграду наспрамну стану у којем боравим. Тераса нема ограду, а стан се тек условно може назвати станом. То је пре део унутрашњег простора зграде одељен замишљеним линијама.

На прозору суседне зграде помаља се човек. Упорно ме посматра, и по нечему зна да сам странац. То га љути. Његово лице се претвара у лице јунака стрипа преплављено бесом. Моји сустанари, видевши ово, ужаснуто говоре како морају да га смире, да не би срушио град...

*

Почиње церемонија смиривања. Са полице у централној одаји скидају тридесет лутака, ређају их у процесију, две по две; као предводника постављају брадатог лутка у свештеничкој одори кога ми дају у руку. Онда ходамо укруг око дворишта, ја са лутаном у рукама на

челу, остали за мном, двоје по двоје. Сусед се полако смирује.

Када се ово заврши, седамо у аутомобиле, којима правимо један једини круг око четврти. Бензина има тек толико да се обави церемонија. Вожња је литургијска активност, и возачи представљају неку врсту наследног свештенства.

ПРАЗНИК СУДЊЕГ ДАНА

Празник судњег дана слави се ноћу. Катедрала и трг испред ње пуни су кипова, и јарко осветљени. Обичај је да свако донесе букет цвећа и њиме окити један од кипова богова, хероја и светаца.

Само у овој ноћи са крова катедрале виде се некадашње зидине и опкопи града, низ замкова и цркава на околним брдима, и пустопољина коју дању испуњава град.

На мосту који се налази на улазу у катедралу у овој ноћи скупљају се сви некадашњи владари, и под светлошћу рефлектора држе говоре. Нико их заиста и не прати, али су сви, будући да долазе из срца посетилаца, праћени унапред спремним одобравањем, као када нас неко подсећа на песму коју смо волели у детињству.

Ово је ноћ баханалија, ритуалних отмица девојака, пијанстава, сталног подсећања на ток битке која би требало да уследи. Док се уклањају киосци, и у светлости зоре блистају једино хиљаде букета по угловима зграда и тргова, одјекују од-ломци једног од последњих говора: „У првом таласу жртвоваћемо сто двадесет хиљада.”

ШЛЕП

Баржа је брктала каналом. Почело је да се раздањује, и из магле су се помањали обриси зграда на обалама. Биле су то сиве бетонске вишеспратнице са минијатурним балконима по којима су лежале разбацане празне гајбе од пива. Веш је висио у мртвом ваздуху.

Канал је био узан, као улица. Балкони су били густо поређани, као испреплетани. Чинило ми се да прелазе један у други.

Осећао сам дремеж, као прво мешкољење пред само буђење...

За кормилом барже стајала је старица.

„Боже,” мислио сам „толико година живим у овом граду, а не знам ни како он изгледа. Тек јуче сам открио луку, и обалу. Чини ми се да је то онај град који гледам на телевизији, где га откривам очима разних детектива.”

Онда сам се потпуно разбудило. Сетио сам се: јуче у пола шест ујутро посетила нас је наша адвокатица. Све време сам имао утисак да је очекивала да јој нешто саопштим, и да је отишла разочарана јер нисам успео да схватим шта би то требало да буде.

Поново урањамо у маглу. Старица ми саопштава да је адвокатица мртва, па заћути. Ја даље ништа више не питам.

Не знам шта носимо под палубом. Знам да ова смрт покреће, као ударац у билијарску куглу, низ догађаја, који воде ка некаквом, не знам каквом расплету.

Знам да је овог јутра отпочео грађански рат.

АНЂЕЛИ

Падали смо по рововима. Ровови су били ископани дуж целих улица; из њих су извиривале цеви и телефонски каблови. Понегде су искриле жице преполовљеног далековода.

У близини је била школа, у којој је ових дана требало да се прослави двадесетогодишњица наше матуре.

Гледали смо се, задихани, ћутке. Носили смо униформе.

Ноћ је, на гробљу. Горе свеће. Отвара се улаз који светли међу споменицима, и један глас равнодушно каже: „Ово је улаз у други свет.”

Већ не знам колико дуго сам у центру за војну обуку. Уче нас правилима градске гериле. Пуцамо. Јашемо. Скачемо падобраном. Спавам изнад штале, на душеку, у углу тавана.

Центар је мешовитог типа - ту су и жене и мушкарци. Подељени смо у разреде, као у школи. Изучавамо географију Сунчевог система. Проучавамо планове Једног огромног дворца, који сеђе до утробе Земље. Учимо напамет распоред планове тајних пролаза.

После часова, на тавану се састајем са Јасном.

Једне зоре, окупљају нас на смотру. Тражим Јасну. Видим како њена група улази у оклопни транспортер, и одлази.

Онда схватим да сам горе, на тавану, заборавио ранац. Искрадам се из строја. Одозго, док се пакујем, гледам како моји, не чекајући ме, улазе у исти онакав транспортер. Скачем са штале, и осећам како ми чланак отиче. Скакућем ка транспортеру.

Док скакућем, опет чујем онај глас који каже: „Пожури. Сваки минут овде, то ти је година тамо. Не желиш ваља да будеш првак док твоја драга полаже матуру?”

УВАЛА

Сањао сам:

У ѿланинама, у сѿењу, сѿоји храм. Одавно је найушѿен. На средини сѿене су враѿнице. Чувају их камени кѿови сѿражара. Иза враѿница је ѿунел. Знао сам: ѿо је Срећно острво. На осѿрву јехрам, окруѿао и висок...

У ували, свако има свој излаз, и свако има неко своје време, које тече само за њега: и пастир, и Петар, и морнар, и ја.

Можда обала свакоме изглед другачије, као наставак сценографије из које је на њу изашао: радничко одмаралиште, пешчана плажа, пут за *Срећно осѿрво*, напуштени храм, *Марѿиник*...

У ували је укотвљен брод. Али он не плови директно до острва. Када се на њега укрцам, диже се бура, и почиње одисеја по далеким обалама...

БАЛОН

Ноћ ме је затекла на првој тераси Куле. Сада се раздањује. Испрва опипавам рељефе на зиду, а онда ми их излазеће сунце осветљава у све јачим бојама, претварајући их у некакав *tableau vivant* у који само што нисам ушао.

Преда мном је капија. Отварају је, и онда лутам ходницима. То су подруми огромне палате. Ходник којим идем осветљен је плафоњеркама, и постепено се шири. Излазим на некакав трг, на којем је стрка, и покољ. Групе војника пуцају по ходницима, жене и деца распоређују се по ћелијама, један балон почиње да лебди и да се уздиже ка своду полако нестајући кроз рупу на таваници. Не знам како, успевам да ускочим у корпу...

Данима летимо над пустињом...

ПО КРОВОВИМА

Илегалци живе у поткровљима. Поткровља су један уређен свет, лавиринт који виси над градом. Поткровља имају и по два до три спрата. У њима се, ужурбано, под непрестаним неонским светлима, куцају саопштења. Ту су радионице, и спаваонице, и складишта, и стрељане. Курири - акробате пребацују се изнад тргова и улица.

Окупаторски војници прилазе косим крововима, алпске јединице прикрадају се у праскозорје. Први који их примећује је стражар сакривен иза олука...

МУЗИЧКА КУТИЈА

Време је апсолутне владавине економских закона. Сценографија упућује на тридесете године двадесетог века. Види се једна огромна фабрика, која изгледа као праузор свих фабрика, икона индустрије. При фабрици постоји радничка менза, у којој су веома рационално одређене порције, израчуната количина калорија у сваком оброку и њихов утросак на одређеном послу. Фабрика је прва фаза концлогора, или то само тако изгледа... Фабрика оличава Поредак, а на одржавању Поретка раде сви његови чланови. Насупрот Поретку, постоји Лумпензона - Хаос који га прожима као острва на мапи једног огромног града у сивим тоновима...

Функција надзорника у фабрици истоветна је с функцијом стражара у концлогору: одржавање поретка. Поредак је сам себи циљ.

Сврха фабрике није производња. Сврха фабрике је одржавање Поретка, до даљњег. Уосталом, питање сврхе је питање односа према контексту, спољашњем окружењу, а тим питањем се баве они који су изнад хијерархије: Управа.

Управа је облик свештенства. Управа је кормилар који посредује између света Власника и Унутрашњег Устројства.

Фабрика је суверена као и свака држава, а опет, као и држава, представља јединицу у једном вишем поретку.

Цео свет је подељен на фабрике, канцеларије, и предграђа. Спојен је огромним аутопутевима којима цела насеља одлазе на годишње одморе или нове задатке. Фабрике носе ознаке некадашњих цехова. И бирократија је цех, за разлику од касти као што су војска и Управа. Изван кастинског друштва постоји хаос на којем оно плива, као корњача која пливајући по праокеану, на својим леђима носи цео свет.

У кругу Фабрике су и станови. Ово је надасве хумано решење: кретање на релацији дом - посао чист је губитак времена: треба га скратити. Тиме се штеди не само физичка енергија радника већ на тај начин они бивају поштеђени хаотичних утисака из спољашњег света, које сами не би ни умели да протумаче, и чије би одгонетање непотребно исцрпљивало њихову снагу, потребну за друге сврхе. Зато их с времена на време воде на организоване излете у Лумпен-зону, после којих следе дискусије о ономе што су видели.

Али, не воде их само у Лумпен-зону. Једном су целу фабрику, по сменама, водили на изложбу на којој је као централни симбол био постављен споменик који је изражавао слику светског друштва - монументална кошница, са свим класама и слојевима цивилизованог света. Слика

те кошнице красила је потом зидове просторија за одмор у кругу фабрике.

Јунак ове приче је радник у фабрици. Видимо га у униформи: то је сива јакна, закопчана до грла, ту су и широке панталоне и црне ципеле. На горњем левом џепу носи ознаку на којој су на белој подлози плавим концем извезена два зупчаника, што представља металопрерађивачку индустрију, а на рукаву је слика колске осовине...

Иако свет око њега тежи једној израчунатој једноставности, његов живот није једноставан. Он живи у свету беспрекорног реда, али како сваки ред има своје сенке, има их и његов уређени живот. Највећа сенка у том уређеном животу је његов супарник, јер у овом свету свако мора да има супарника који му оспорава све и који је спреман да у сваком тренутку заузме његово место. Супарник и има само једну сврху у животу: да преузме све што по праву припада њему. А то што му припада јесте положај у оквиру Поретка, тј. Радно место, и право да се ожени женом коју воли.

Узоран је на послу, и управо зато му је непријатно да предраднику изнесе своју молбу, како не би испало да је охол и самосвестан, као да је то што тражи захтев, а не молба.

Без обзира на све недоумице око њеног тумачења, он ипак мора да искаже своју молбу: да у суботу изађе петнаест минута раније, и напусти круг фабрике.

Данима рачуна: толико му је потребно да стигне до радње у близини фабричког круга и купи бурме. Јер, недељу дана после куповине следи свадба.

Научен је да планира. Размишља: „За десет година бићу виши предрадник. Онда ће ме послати на испомоћ у погон у Бразилу. Тамо ћу радити две године, четрнаест часова дневно. Од уштеде ћу одвојити новац за управни курс у оквиру фабричке школе. Када завршим курс, постаћу помоћник вође бригаде. Када дође време за пензију, већ ћу бити помоћник директора сектора...”

Да је могао, и бурме би купио у фабричкој радњи, и тиме себе поштедео неугодности, али, као за инат, није их нашао. (Ово је изазвало чуђење: зар је могуће да Управа није предвидела овакве ситуације? Па, људи се и жене и умиру, и то је свакодневна ствар.) Овако, испада да уцењује: ем истиче себе као некога ко због дискутабилних заслуга поседује више права него остали (зар му нису довољне веће наднице?), ем испада да замера Управи.

А можда женидбе тренутно нису предвиђене? Не сме никога да пита, и то га мучи.

Постоји још један проблем. Времена по којима живе фабрика и други делови града нису синхронизована. У

тренутку када се посао у фабрици заврши, завршава се и радно време радњи и канцеларија, које тече у ритму непознатих корисника, којима су те радње и канцеларије намењене. (Проверио је: новац је ипак исти онај који се користи и у фабрици, само га тамо мало види: углавном види обрачун трошкова - стан, храна, одећа, упоређен са зарадом.)

Добио је одобрење, али се због тога осећа лоше. Најнепријатнији му је био смешак предрадника, а тај смешак је говорио: „У реду, младићу, али то што те зове је хаос, и то је искушење којем свако не може да одоли...”

Жури. Има само петнаест минута. Долази до радње. У излогу, док се смркава, види аранжман са седам концентричних прстенова. Сада је већ на крају улице, и неко га прогања кроз сплет алеја, и он зна да се више неће никада вратити у фабрику. Јер, ово је неко друго време, и ово је неки други свет, у којем је прогоњен.

Када је нестао, његово место за радним пулом и у постељи заузео је његов супарник. Истина, он није био ни вредан, ни амбициозан као неименовани јунак наше приче, али је на крају каријере ипак догурао до завидног положаја другог помоћника предрадника сектора.

СВЕТ ИЗА ЈУПИТЕРА

На планети на коју су се спустили наши преци нађене су рушевине, планине, реке, биље и животиње.

Ми живимо у солитеру који је као град у планинама, са погледом на реку. Са прозора гледамо како је вукодлаци ноћу препливавају. Има страшних олуја.

Преко реке је град са зидинама који смо претражили по доласку. У граду смо нашли продавнице под аркадама. Ко је у граду био пре нас, не знамо.

Ноћи су овде хладне, и ноћу посматрамо звезде, пут дома. Мислимо на тренутак када ће се пут ка њему отворити.

Наше друштво је подељено на два дела: на нас, потомке колониста, који живимо с ове стране реке, и на њих, потомке посаде брода који је овамо донео наше претке. Они поседују звездане мапе, знају када наступа конјункција планета (тада је могуће напустити овај проклети свет) и како се управља бродом. Ми желимо да се вратимо, они знају пролазе између светова.

Прича се, а не знам када је та прича прихваћена као истина, да се негде у рушевинама налази пролаз у наш

свет, независан од оног који крију чувари брода. То је једна кућа са собом из које води више ходника, а сваки од ходника је излаз у неки други свет.

Кућа је пречица која служи за појединачна бекства. Она има своје чуваре.

За колективни одлазак, битан је календар. Календар показује тренутак конјункције све четири планете, а једино тада брод може да напусти систем.

Календар чувају Навигатори. Ми само знамо да отприлике сваких тридесет година избијају метежи, глад, болест и рат, и тада нико не мисли како да нађе брод.

Мој школски друг је директор новој кошаркашкој клубу, финансираној од стране најбољих спонзора, који игра већ четири године за редом.

Иначе после сваке победе, у ритуалу посвећења, уводе у дворану у којој им показују холограме градова који расту и бродова који леће између четири планете.

У том ритуалу лећи се ниско над хоризонтима нових светлова, а на зидовима висе њихове мапе са висоравнима што се уздижу над јустињом. Изнад стола са холограмима градова висе слике једног града у рушевинама кроз коју протиче река.

ПЕНА БУДУЋИХ ДАНА

Ветар дува већ трећи дан, и сваким даном је све јачи. Сада, док у сумрак корачам у правцу Сунца, очи ме пеку од капљица пене и песка који належају у таласима.

Посматрам стење. Оно је једноставно присутно, као граница и загонетна основа Света. Осећам песак који се круни под петама, и гледам море, Праокеан који хучи док се Свет на тренутак зауставља над ништавилем.

Ветар је све јачи, чујем шкрипу планете, која после тренутка застоја одједном журца ка Сунцу.

Ово је крај Света. Руше се зграде, и Сунце се гаси. Сада постоји само ветар, и тама, а негде, некада, родиће се неки други свет.

И, шта су ти нови светови који долазе после овога? Шта ће изронити из Праокеана на овој или сличној обали? Колоније андрогина? Градови који ће треперити над литицама као колибри?

Пена будућих дана.

ЦАРСКА БЕЛЕЖНИЦА

*Ех, када бих био владар вилинској царствију, за њајним
пролазом на ивици вашеј даха...*

Управо сам издао налог да се писани трагови о историји престоног града протегну на осам хиљада четири стотине двадесет година, тек да округла цифра не изазове подозрење.

Пре неко вече пробудио сам се са ужасом: под руку су ме држале две млађе жене, ја сам био старији од целокупне династије, имао сам три хиљаде година, и био сам само слика која је ишчезавала са зором. Кости су се једва држале у границама те слике, сваки корак био је све клевацији, постајао сам провидан...

Уопште, то са временом: за своје поданике ја сам симбол постојаности, једино је мени дозвољено да о тој постојаности постављам питања. Ја представљам целокупну царску лозу. У себи обједињавам њене почетке, све њено трајање, њен извор и уток. Само оличење статичности, ја сам приказа која блуди кроз векове и пределе.

...и онда се сећам да сам седео у суседном краљевству чекајући крај страховладе револуционара... Али, да не журим. Сећања на много оних ја који творе моју лозу, мешају ми се до те мере да сам себи личим на илустрацију некаквог апстрактног трактата о власти.

Управо ми је пала на памет једна смешна идеја. Да копију моје бележнице управо сада студирају у некаквом туђем Генералштабу, у њој проналазе смисао који је мени промакао.

Појављујем се, с времена на време, на балкону; више и не гледам град чији кровови се назире у долини, иза терасе на којој кличу моји поданици.

Све више примећујем предмете по соби: тренуци када се појављујем у њој представљају посебно стање духа, једно предворје сна, очекивање вантелесног усхићења.

Видим дрвене рамове испод прозора на којима леже хартија и прибор за писање, дуње и егзотично воће које му не знам име. Имам утисак да су ме увели, насумице, у собу из које је неко управо изашао, и који ће се по мом доласку у њу вратити.

Понекад помислим да то доле на тераси и нису моји поданици већ царска гарда, преобучена да би играла представу за једног гледаоца који се претвара да то не зна како не би пореметио ред ствари. Залуђују ме, због

представника страних које понекад виђам, а који онда журе да кућама пошаљу поруке о мојој скорој смрти.

Гледам престони град. Сећам се стихова:

*По крововима људи очи дижу
И мојре њрна небеска знамења
Комеће сѣрашине шѣо ѣламѣећи ѣмижу
Око зуйчасѣих кула од камења*

То је моје царство: остатак остатака, место чији је положај постао до те мере неизван да се претворило у легенду. Ови амбасадори који седе у кућама подно замка унуци су некадашњих амбасадора, њихове титуле су исто тако наследне, лелујаве, и без покрића, као и титуле мојих дворјана. Државе које они треба да представљају вероватно су ишчезле као и провинције којима наводно владају моји кнезови; њихове скоротече изјахују носећи дипломатску пошту, коју достављају празним бреговима на ивици пустиње.

Револуционари, који су империју мојих предака свели на четири провинције око унутрашњег мора, дошли су директно из будућности. Њихово физичко, појединачно трајање било је кратког века: у почетку, трајали су годину до две, па им се онда рок трајања смањило на месеце, потом на недеље.

Револуција је пропала када је кренуо да се згушњава број револуционара: долазили су све чешће, усредсређени на све мањи, али значајнији простор, остајали су све краће. Када се главни град затресао од вибрација, њихово присуство се свело на мој замак. На престолу је и даље пулсирао један лик који се мењао сваких неколико минута, а онда више није било ни њега.

За неке, револуционари су били и остали невидљиви. Ти, који их нису приметили, нису били одушевљени ни мојим повратком. Касније су ми објашњавали разлоге.

Не разумем се много у природне науке, али ми се једна аналогија чини уверљивом: као што око види жуту боју јер у њему постоје штапићи који су и сами жути, те пошто слично привлачи слично може да запази оно што без њих не би могло, тако су и револуционаре видели они који су били окренути ка будућности. (А шта су па могли и да виде у тој будућности? Овај град, како се руши и поново ствара, успоне и лагана пропадања?)

Пре но што је отпочела Револуција, као да су одједном пукле бране које нам не дају да видимо будућност. Морам овде да признам: чак сам и ја, о чијој немаштовитости су изречене хиљаде шала, имао визије.

Преда мном је био земљани пут, по путу су нехајно били посејани чепићи које сам малочас поменуо (рекао сам већ да немам маште, овим то потврђујем), и ја сам се сагињао да их извлачим из тла. Они су представљали тачке привлачења, ка којима су хрлили сви којима је било

стало до будућности. Њене хармоније разливале су се у не-чујним таласима кроз пределе обасјане Визијом.

Сећам се бекства из палате у тренуцима док су је презимали побуњеници. Био сам се изгубио у сплету подземних ходника. Изгледало је као да је неко распустио дечји затвор. Осећао сам мучнину, јер сам наслућивао да се иза слика хаоса око мене крије нешто још горе: жене и деца тискали су се ка бочним одајама, решетке на ћелијама укопаном у земљане зидове биле су отворене, чинило ми се да ће ове жене и деца у њима остати затворени, заувек.

Боја ходника била је бледа боја земље. Шта су биле ове одаје, мучионице, гробнице, до дана данашњег нисам сазнао. Када сам се после година изгнанства вратио, цела престоница је изгледала другачије.

Нису ме препознали. Главним смером одступала је моја свита, на крају колоне делови женског батаљона и дечасти-војници, синови царских гардиста. Налетео сам на Главног инспектора војске који ме није препознао - грубо ме је упутио у један од бочних ходника. Тамо су опет биле мајке са децом, решетке су се затварале, са удаљеношћу од главног смера бекства смањивала се и журба. Решетке су се, као што рекох, затварале, отпакивали су се завежљаји, негде се већ кувао чај. Нејач се спремила на дуг боравак...

Циновски затвор полако је улазио у колотечину, а ја сам се обрео на платформи где је корпа царског балона, који је висио, већ загрејан, у средини тврђаве, почела да се уздиже. Бацио сам се унутра. Нисам препознао своје сапутнике, а ни они мене. Онда смо узлетели над градом, и ветар нас је однео над језеро...

Крај Револуције... Одједном више није било посетилаца из будућности. Систем веровања који су устројили трајао је још десетак година после њиховог одласка. Део по део, његови комади су отпадали, људи су се привикавали на помисао да је та будућност коју су следили била сачињена из произвољно сложеног калейдоскопа сваки пут изнова слаганог из крхотина прошлости и слутњи света иза граница.

Када сам ушао у град, северни зид је био обасјан. Било је поподне.

Чујем, у деловима некадашњег царства, одељених од нас морима и пустињама, као у причама, развијају се науке, руше и подижу цели градови, летелице које поново истражују свет виђене су и над нашим селима.

Овде се праве летелице које не могу да лете, јер сви знамо да је физички лет за свакога осим мене, који једини имам право да користим ту тајну као део својих царских прерогатива, илузија, сан наслеђен од предака. Узлети људске маште овде служе да би се докучиле моје

намере. Моја мисао силази до поданика изломљена кроз хиљаде огледала.

Не желим да својим поданицима кварим забаву, да их одједном лишавам заблуда: понашам се као педагог. Пошто им гости из будућности нису огадили слепу веру у напредак, и ја учествујем, и те како, у манифестацијама клањања новом златном телету.

Прошле недеље сам, на пример, отворио изложбу нових летелица. То заправо и нису стварне справе за летење. Већ неколико година излажу се модели и додељују награде за њихово обликовање: као да је некако заборањена сврха ових справа.

У томе је немала моја заслуга - излазећи, спремно и срдечно, у сусрет жељама својих поданика, предвиђајући унапред њихове тежње, ја имам само један циљ: да моје присуство, стамено и непроменљиво, осете као утеху у тренутку када схвате да су им сви покушаји бекства узалудни.

Као уступак носталгији својих поданика за временом када је владала будућност, измишљам изнова све новије и новије историје царства. Откривају се детаљи који ревидирају целокупну историју, сваких неколико година. Поданици су задивљени. Пружио сам им будућност као низ све сложенијих прошлости.

Пре неколико дана, или година, сишао сам до луке. Ниво воде опао је десетак метара, од доба моје младо-

сти. Гледао сам стене на којима је изграђено некадашњемоло, и видео зидове огромне зграде из неке далеке и веома напредне праисторије.

Људи би заборавили да ме воле, када их на то не бих подсећао. Већ су заборавили и због чега су ме уопште поново звали. Због тога сам организо-вао своје сопствене непријатеље. Тајна суђења, одвођења у ноћи: ето какве су њихове методе. У поређењу са њима, моја власт за њих представља олакшање.

Порекло моје породице: у времену хаоса лежи наш почетак... као и свачији, уосталом. Било једном једно царство, па се опустило. Није више знало чему служи: појавили су се варвари. Постоји наводна верзија да су варвари били непријатељи које су моји преци организовали као ја своје. Непријатељи су се онда избезобразили: срушили су царство. Преци су се селили, и престоница са њима, а за леђима су им падале провинције.

Кажу да је ова прича садржана у дворским церемонијалима: не знам да ове дискретне симболе, покрете, мимику и одежде протумачим.

Тек што се царство мало придигло, појавили су се револуционари, ослободиоци од варвара. Сада мислим да је целу причу, и варваре, и ослободиоце, измислио неки дворјанин који је желео да уведе републику, који је у иде-

ји царства видео само тиранију и самовољу појединца заштићеног престолом. Цела историја протеклих векова само је прича непромишљености која је нашла поборнике.

И шта су могли моји преци: остали су овде, заборављени ван граница света. Немоћни да се супротставе ходу историје, они отеловљују једну идеју, и сећање на митска времена са којима представљају директну везу.

Сада сам ја тај - ван наших граница постоји један свет који је митски: у њему се лети на неке друге светове, постоје путеви и пруге, прекоокеански бродови; али тај свет такође робује једном миту, без којег све то представља безвредне играчке. То је мит о јединству, без којег са страхом гледамо на свет. Ја представљам залог за поглед у небеса...

Године проведене у изгнанству: сећам се стана који је гледао на двориште, на трећем спрату у згради која је била наслоњена на брдо. Проводио сам цела поподнева ређајући саксије. Ваздух је био зрнаст, као на сликама, цео град као уроњен у зеленкасту светлост. Трома поподнева пуна анималне напетости: сећао сам се, пун меланхолије, љубавних игара својих конкубина.

И тај град у којем сам боравио, био је град на граници снова: улице уклесане у литици, околу пустиња.

Нисам се плашио убица. Нико није тражио моје изручење. Ја сам постојао само као пример прошлости која је

побеђена; тек касније почеле су да круже приче о томе како се спремам да преузmem трон. Вероватно им је био потребан непријатељ који има одређени лик: *ја сам био њојодан*.

Онда су сами узурпатори почели да ми шаљу тајне делегације. Питали су ме, обазриво и изокола, да ли бих желео да се вратим. Делегације су долазиле све чешће, ниједно лице нисам видео два пута. Говорили су о својој све скромнијој улози у будућности, о томе да ће бити моји заступници. Схватио сам: потребан сам им ради њиховог сопственог легитимитета. А онда су престали да долазе.

ЦЕВОВОД

Ове недеље постао сам шеф одељења у рекламној агенцији. То моје ново постављење не представља никакво унапређење, пошто се у прошлости, заправо, никада нисам ни бавио овим послом. У прошлости се нисам ни звао како се данас зovem. Нисам имао ни исту љубавницу, ни пријатеље, чак ни најближу родбину.

Прошле недеље био сам учитељ. Прошле године, рачуновођа. Сећам се, а то сам можда и сањао, да сам не тако давно био члан Политбироа, или тела које је преузело његове функције.

Живим у граду на обали. Са брда, на којем се сада будим, видим да је обала дуга, и да се хоризонт губи у измаглици, тако да не могу да проценим да ли је то што видим море или језеро. „Најједноставније би било сићи на обалу, и пробати воду“, помислио би свако ко није био у нашем граду. У нашем граду то није могуће, јер он је тако растао да, колико год би се човек приближавао обали, стално би се губио у лавиринту улица које воде ка њој. Понекад помислим да су улице намерно тако пројектоване, плановима људи, или Историје, да лаганим скретањем враћају пролазнике назад ка брду.

Са брда, види се Зона. У Зони се налазе постројења и магацини, који су повезани са луком. У Зони се налазе и резервоари у које улазе цеви које извирују из мора, и из којих излазе цеви које урањају у брдо. Негде на пола пута ка хоризонту, виде се платформе које садржину цеви црпу из подводних дубина.

„Цевовод је извор нашег благостања, цевовод ће бити узрок наше пропасти“.

Синоћ сам, по ко зна који пут сањао ову реченицу. Синоћ сам поново сањао да седим у округлој соби над градом, и да расправљам о последњим извештајима са осталим члановима Политбироа.

У тим извештајима стоји да се свет иза граница потпуно променио. На основу тих извештаја, ми треба да сагледамо будућност.

На састанку, хватају ме тренуци несвестице у којима мислим да сам неко други, на столу леже записи писани писмом из неког другог тока историје које разумем, али не могу да поновим, и ја знам да ће се ови тренуци понављати неком ко ко зна у којој будућности буде седео на овом истом месту.

Онда се пренем, покушавам да ухватим ток дискусије.

Схватам: „Цевовод и даље ради, он је извор нашег благостања, од продаје нафте или гаса који њиме теку, потиче сво богатство наше државе.“

Мислим да сам своју садашњу љубавницу упознао када сам био члан Политбироа, она је била љубавница мог претходника коју сам наследио уз све остале делове његове прошлости. Не знам зашто је нисам оставио када сам напустио ову функцију, тек, ова грешка сада прети да наруши нормално функционисање механизма промена којим смо сви обухваћени.

Проводимо ноћи на крову њене куће, коју напуштам пред зору. Састајемо се у нема поподнева у стану са спуштеним шалонима. Додирујемо се, скоро случајно, у пролазу на ходнику. Обоје смо свесни да је веза у којој све дубље тонемо нешто забрањено, нешто болно и рушилачко не само за нас, али о томе никада не говоримо.

Од основне школе уче нас да је свако од нас функција у симфонији наше Државе, и да је основни задатак сваког од нас да беспоговорно испуњава задатке које му државно руководство наложи.

Држава, је по једној другој, либералнијој теорији, гарант функционисања механизма промена, а не њихов директни налогодавац.

Точак промена је разрада природног механизма циклуса, на научној основи примењеног на свет људи. Овај механизам је нешто дубље од државе, нешто што је у себи обухватило сва колективна веровања.

Циклус промена и његов механизам наша су религија.

Последњих дана, запажам један аутомобил на окуци испод куће, и људе који седе и немо посматрају обалу у тренутку док пролазимо мимо њих.

Испрва на њих нисам обраћао пажњу, занет теоретским размишљањима о начинима рекламирања разних течности. Сећам се, управо сам био помислио „како постоји само један начин да се то уради – путем истицања имагинарних особина течности које оне по принципу хо-меопатске магије предају кориснику“, када сам углом ока приметио два човека у црним оделима како ме посматрају иза угла. Када сам окренуо поглед ка њима, није их било.

Следећи пут, размишљао сам како да представим те имагинарне особине течности – обликом и бојом амбалаже или неким симболом, сличним разноразним облицима најмањих честица које налазимо код првих ато-миста, када сам схватио да ме прате – аутомобил поред којег бих прошао, сада је полако, не укључујући мотор, клизио за мном.

А у кафеу, где са колегама одлазим на ужину, слушам приче о некаквој групи која се недавно појавила у граду. Та група ремети хармонију која је постигнута у нашој Држави, тиме што у ритмове промена којима смо сви обухваћени, уводи неке друге, реметилачке ритмове – страсти, жеље, и пожуде.

Почињем да размишљам да и сам нисам постао њихова жртва. Не смем никоме да се поверим, али ми је све

јасније да и ово моје сећање на претходне улоге које сам играо представља нарушавање поретка.

То нису моја једина размишљања. Све више размишљам о томе шта је прави смисао овог мењања улога, овог бављења пословима који не дају никакве резултате. Све више размишљам о томе да извор благостања у којем живимо, није наш рад, већ да је то заиста, онако како ми то саопштава онај глас у сновима, цев коју смо наследили када се распало царство из којег је никла наша Држава.

Свака новоникла држава је тада у наслеђе добила нешто чиме се разликовала од других. То је морало да буде тако, јер зашто бисмо се иначе растајали? Добили смо нова писма, језике, самостални пут у будућност, сопствену, а не заједничку прошлост.

Осванули смо у новом свету, и тај нови свет био је бољи од старог који је био труо, и који је морао да пропадне. У новом свету нема сукоба који су били у старом, осим уколико се тиме не исправљају неправде. Неправде није тешко препознати – јасно је да неправедно може бити само оно што је поистовећивано са старим светом.

Ми у старом свету нисмо уживали привилегије као неки од наших суседа, те смо, заједно са другим жртвама неправди, одмах створили заједницу која је имала да обезбеди једну праведнију будућност.

У тој заједници, свако је одмах нашао своју улогу. Ми смо имали море и блага његових дубина, наши суседи с друге стране планине имали су плодну земљу и луке ка којима су стремиле цеви које су наше богатство преносиле у далеки и велики свет. Њихови суседи имали су инжењере, и машине, и банке које су платиле те људе и машине, и за неколико година, цев је била изграђена.

Сећам се, а да не знам да ли је то сећање нешто што провирује из свих промена кроз које сам до сада прошао, или је део моје садашње личности, да ми је отац, у разговорима које смо водили пре мог Дана пунолетства (када се постаје део Точка промене), причао како је одлука да се цевовод постави имала многобројне противнике.

Њихови приговори сводили су се на доказивање да количине блага из морских дубина нису довољне да се исплати ни градња цеви од луке до брда, али су заборавили да је одлука о изградњи срећне заједнице држава које ће ова *линија срећне будућности* повезивати донета негде далеко, на неком месту које није трпело критику.

Онда је власт (а држава се тек формирала, и закони су били крпеж старих империјалних декрета који су се селективно примењивали и нових указа који су се доносили по потреби за сваку новонасталу ситуацију) одлучила да почне да кажњава овакве ударе на своје темеље.

Људи су нестајали, причало се о логорима у пустињи, онда су почели да нестају и ти који су ове приче шири-

ли, шапутало се о протеривањима, стрељањима, утапању. Тих година, рибе су се намножиле, постале су некако дебеле и лење. Људи су престали да их купују, трулиле су у гомилама, изручене из Рога изобиља на пристаништа и пијаце.

Онда одједном више није било мяса у продавницама, и донети су прописи о исхрани по мензама. Основу јеловника чинила је риба. Свет се вратио у нормалне токове.

Шта сада? Иза граница влада тишина, на телевизији се приказују одломци старих вести у новим комбинацијама, као да је цео свет обухваћен механизмом промена који смо до те мере сматрали својим да смо Точак ставили на заставу. Механизам наших ритуала, некада тако прецизних у свом савршенству, као да је зарихао у месту. Улоге које нам додељују су некако недовршене, промена улога је сада спорадична.

Мене и даље прате они људи, ја сада не знам да ли је то зато што сам изабрао погрешну љубавницу или зато што из мене сада говоре остаци старих улога који, спојени, добијају један целовити лик, мимо улога, мимо промена.

Синоћ сам слушао како се све више говори да је цев пукла негде у индустријској зони и како су из ње покуљали песак, морска вода и небројени морски коњићи.

И милиони шкољки.

2. БОГОВИ СЕ ИГРАЈУ

Прво што сваком, па и мени, пада на памет када помисли на савремени руски филм, су приче о разним бандитима и бандитима-приправницима. Мене је, међутим, све време опседала помисао на разраду идеје Напретка. Стога сам се сетио књиге „Тешко је бити Бог“ браће Стругацки, и филмске верзије ове књиге из 1989. године.

Желео сам, заправо, да препричам неки од филмова које бих волео да видим, да то буде филм који би био и руски, и савремен, и универзалан, да не буде о бандитима, Конановим панданима из степа, или магији било које боје.

Онда сам негде прочитао да је у току снимање нове верзије филма „Тешко је бити Бог“.

Замишљао сам како бих ја волео да изгледа та нова верзија. У старој верзији, историчари из 25. века (у филму одевени слично свом савременику Баку Роџерсу у сјајна и једноставна одела – истоветна „сведочанства“ упућују на истоветну будућност, она дакле, објективно постоји?) посматрају дешавања на другим планетама, које су у разним фазама развоја друштва што су претходиле *Универзалном комунизму* (Стаљин је остварење Социјализма и прелазак у Комунизам предвидео за 1972.

годину, браћа Стругацки су били нешто опрезнији и неодређенији), али им је забрањено да се у те догађаје мешају (Хајзенбергов принцип – посматрач утиче на догађај). Радња филма прати државни удар који подсећа на Хитлерову „Ноћ дугих ножева“ – смену смеђекошуљаца црнокошуљашима, смештен у Средњи век.

Одмах ми је било јасно да овако наиван сценарио, из горе у прилично саркастичном тону изречених разлога, не долази у обзир.

А како су нове верзије *Солариса* и *Стилкера* недавно снимљене у Америци, размишљао сам, како би изгледала најновија филмска верзија романа *Тешко је бити Бој* браће Стругацки, када би се ње докопао Холивуд?

Ова нова верзија морала би да буде радикално другачија од оригинала: место на којем се радња одиграва више није нека друга планета, јер је таква врста егзибиције непотребна – довољно је да се време помери пар стотина година унапред, у неки нови Средњи век у којем се догодила политичка фрагментација нашег света, у којем се клима незнатно променила, у којем су градови слични нашим, и у којем технологије, услед опште декаденције, углавном стагнирају.

У таквом, благо дистопичном свету, постоје острва знања, и постоји хаотични и несигурни свет градова, урбана гета која могу да послуже као илустрација хиндуистичког концепта *Калијује*.

или

Научна фантастика почива на комбинаторици која проширује видике ка могућностима наше сопствене прошлости. Због тога је потребно да ова прошлост буде пројектована што дубље (*а не бисмо ли је заправо истребили назвавши њим*), и да слике које нам даје не буду понављање већ утврђеног градива...

... једна цивилизација, никла на обалама унутрашњег мора, у периоду отопљавања између два ледена доба.

или

Слике остају, сећање на оно што означавају је избледело. Некадашњи грбови општина постали су племенски знакови, па тотема родова.

Делови градова вратили су се природи, читаве *ђавоље вароши* круне се дуж речних обала.. Нови су градови нарасли на другим обалама.

Деца оних који су дали да им се у minulим вековима угради ген дуговечности, постала су богови.

Били су лепи. Били су другачији. Третирали су остале људе као што ми третирамо домаће животиње.

На основу игара сачуваних у интернет кафићима, поделили су себи титуле, и кренули да се играју на мапи стварног света.

(Фантастика је оруђе преобликовања представа која нам пружа историја – у разговору о могућем, о испуњењу путем реализовања нереализованих могућности неке релативно заокружене епохе.

Путујемо крећући се кроз жабуљу перспективу шетача. Тек понекад, када се попнемо на планински врх, или када стојимо на палуби брода који се приближава непознатом копну видимо шири предео.

Пионирске године ваздухопловства дају нам могућност погледа из птичје перспективе, која није превише удаљена од предмета посматрања да би та дистанца замаглила поглед на појединачне ствари.)

Доба двокрилних авиона и цепелина зато је најзахвалније за скоро природно увођење у пејсаж у којем се види сценографија и извођење из њега. Овај улазак нас директно уводи и у сцену, и у њен шири контекст.

Стога је причу могуће водити и ритмом који је примерено брз да би се пратила са уживањем и остала занимљива – а то је ритам дирижабла који прелази пределе почетка двадесетог века, кроз земље обојене јарким бојама ретушираних разгледница *fin-de-siecle*-а.

То је доба спорости, великих ненасељених предела, свега онога што је касније пројектовано на неке друге планете.

Када те ране двадесете године двадесетог века сместимо три века после нас, добијамо још један ефекат – то

више није време убрзања чији резултат бива и експлозија становништва, тескоба и униформисаност градова.

Замишљам, дакле, једно време после катастрофе, које подсећа на нови Еп о Гилгамешу. То је време у којем се полако „откривају“ некадашње технологије, које су све време и присутне, али које нема ко да протумачи и употреби. Долази до нових, свежих читања и комбиновања претходних знања. То је бастардни свет, налик нашем, у којем су развијене све оне могућности које смо занемарили претрчавајући у нове епохе.

А за хиљаду година, међу брдима прекривених травом, испод којих су сахрањени некадашњи градови, трчаће неке нове животиње, као што су некада трчала крда бизона и дивљих магараца. Још једно ледено доба, па још једно отапање, па још једно ледено доба... и вратили смо се на почетак текста.

Овде ће се зидати пирамиде, и Земља ће порађати сећања на некадашње урбане пејсаже.

Цепелини, двокрилци, пароброди и парни аутомобили крећу се остацима и траговима некадашњих аутострада, ка хоризонтима испуњеним чудесима, као у доба Жила Верна и Артура Конана Дојла. Негде иза обзорја леже долине са диносаурисима, иза планинских пролаза и водопада леже градови високих и древних цивилизација, бесмртници (можда пацијенти клиника и генетских

лабораторија у којима су гајене матичне ћелије), шетају међу смртницима по приморским градовима.

И која је онда прича коју нам прича овај филм?

Видим једну собу над пренасељеним градом, који је осветљен слабом и жућкастом светлошћу. У собу допире жамор умораних маса, кроз прозор се види удаљена линија обале, иза које почиње тама велике водене површине која се стапа са ноћним небом.

У соби, група људи окупљена је над мапом *Тврђаве бојова*, зграде која као да лебди на брду над градом.

Становници *Тврђаве бојова* су, погађамо после оволико дугог увода, генетски модификовани потомци некадашњих повлашћених слојева, који су живели у добу пре новог Средњег века. „Богови“ време проводе играјући се игара које су нашли у играоницама откривеним у рушевинама некадашњих градова, а становници градова служе им као пиони на таблама ових игара.

Игре су разне: стварања и рушења царстава, војни походи, изградња градова, лука, цевовода и пруга, где су цеви празне, а возова нема. Има и других игара, у којима се богови прерушавају у детективе, банке, заводнике и убице, у падобранце и шпијуне.

У соби су око мапе окупљени озбиљни људи: они живе у градовима који су настали њиховим трудом, али и као последица игара; они су истражили *и град и свети*, и

открили и рушевине, и библиотеке, и салоне игара.

Они имају слику, помало непрецизну, и не сасвим тачну, о сопственој прошлости.

Они су решили да освоје *Тврђаву*. Они су решили да укину богове.

Онај што им објашњава пут, успео је да из *Тврђаве* побегне. У којој је игри био коришћен више није ни важно.

Жамор на улици је жамор људи који знају да ће се сутра променити њихов свет, да ће поново кренути на пут овладавања сопственом судбином.

Соба је штаб Револуције.

За то време, група људи у светлим оделима седи за округлим столом у бљештаво осветљеној соби над градом. На екрану, који покрива цео један зид, види се она соба од малопре, као да је снимљена камером која се налази у оку човека који осталима објашњава пут до *Тврђаве*.

Игра коју вечерас играју зове се „Контрареволуција“ и заснована је на књизи „Тешко је бити Бог“.

МОРЕ У ГРАДОВИМА

На месту где се некада налазио град, сада је било море. Око његових обала израсли су нови градови.

У мору су живеле немани, рибе велике као бродови искакале су из непрозирних дубина и клизале по стењу.

У мору су стајала острва од стакласте лаве која су потсећала на кровове потоњених зграда.

У мору су живели делфини, и ти делфини су сада вукли целе композиције водених возова који су превозили путнике од острва до острва, са обале на обалу.

МАДАГАСКАР

Седим у соби с погледом на луку. Соба се налази на последњем спрату зграде у последњој улици на врху града. Изнад улице је литица над заливом уз чије ободне је израстао град.

Дувају пролећни ветрови, који продиру у собу, и од којих шкрипи намештај и лупкају шалони на прозорима. Ови звуци ми прекидају ток мисли и скрећу пажњу с посла који радим. У тренуцима немира, разне слике појављују се, непозване, са маргина текста који покушавам да склопим. Онда их фиксирам на тим маргинама, и пред спавање склапам приче по њима.

Када настане потпуна тишина, подигнем поглед, и загледам се кроз прозор. Видим пароброде и једрењаче са високим катаркама како полако упловљавају у залив и опрезно прилазе молу.

Година је 3535, по новом рачунању времена, а ја сам историчар једног света који се, изгледа, за последњих неколико хиљада година (*колико хиљада?* је питање које нико до сада није заиста успео да утврди) више пута (*колико њуша?* је друго питање исте врсте као претходно) на сличан начин мењао.

Чује се појање из доњих улица. Пада вече, и почиње трећи дан празника *Долазак њујоркиња*.

Ја овде седим и пишем историју нашег света, онакву каква ми се помаља из ових докумената који леже предамном, и сопствених нагађања.

Ја овде седим и пишем историју света, јер је то лакше него да напишем историју ове собе, и ове зграде у којој седим. Јер, ја не знам колико је стара ни ова зграда, нити знам колико је заиста стар овај град. Шесто година? Шест хиљада година? Двадесетшестхиљада?

Не знам ни ко је, ни када ову зграду изградио. Не знам ни ко је у овој соби пре мене живео: ни пре сто, ни пре десет година.

Око мене су предмети, које подразумевам: сто, чаша, кревет, одећа. Питам се: „Како су мојим претходницима изгледали предмети који су чинили оквир и јемство њихове свакодневнице?“

Ови покушаји да се удубим у простор који ме непоследно окружује понекад, када се сувише препустим, изазивају ми вртоглавице – први пут када сам се запитао: „Шта је заправо простор у којем седим?“, замислио сам којом брзином Земља јуриша око Сунца, и осетио сам, физички, колико се сваког тренутка од мене удаљава замишљена тачка испред мог носа, и ја са њом.

Онда сам се препао, па сам сатима гледао град, и залив, чије присуство у позадини моје собе као да сам тада први пут осетио.

Те ноћи сањао сам вртлоге, и таласе градова, људи, мора, и планета који се преливају и уврћу као ужад која се уплићу и расплићу у некакве непрекидне симфоније.

Из ових покретних екстаза, које обухватају и све што сам икада сазнао и наслућивао о свету, и све оне доживљаје и расуђивања које та сазнања и слутње прате, враћам се погледом на ову собу, у којој привремено седим, и гледам предмете које гледам сваки дан, и чије порекло знам. Осећам своје присуство, и видим ове предмете, и све ме то збуњује.

Та прича коју морам да испричам, и која се једва помаља из мојих бесконачних дигресија и неоснованих претпоставки, је прича о последњем рату.

А ту причу не причам на основу сопствених сећања, осим ако у њих не урачунамо нагађања о томе како су могли да изгледају догађаји о којима сам читао и за које претпостављам да су се догодили. Ту причу причам на основу књига, које читам дању, и разговора са пријатељом, које водим ноћу.

Слика о свету коју добијам из текстова понекад се до те мере разликује од слике света који познајем, да се питам да ти текстови можда не описују не само неку другу,

алегоријску раван постојања, већ да можда не описују један, у физичком смислу, сасвим другачији свет?

Често се питам: “Одакле све те слике, и сви ти написи?”

Када је благо вече, као ово које надолази, седимо на тераси, гледамо бродове, и чекамо светло светионика које најављује брзи долазак ноћи. Седимо, и он ми прича своју причу о повратку из рата.

Град у којем живим је наш најстарији град на континенту. Старији од њега су градови на Острву, али нико са сигурношћу више не може да покаже које је то острво са којег смо дошли.

На југу континента постоји неколико архипелага, а на скоро сваком од острва постоје рушевине некадашњих градова.

Постоји и један град, који се пружио поред реке, у земљи на рушевинама.

Постоји једна планина, далеко, да ја више не знам одакле је доспела у моја сећања.

На планини је дворцац, иза дворца налази се град.

У светом граду има једна кућа која нестаје, постоји довратак иза којег се налази лифт који лебди.

У светом граду постоји легенда о жени која хода по води.

Мој пријатељ Радул, са којим сам некада студирао, и који је, пре него што се запутио у Урушалим, радио са мном у Институту, појављује се, застајкујући, на врху степеништа на углу моје улице. Износим вино и сир на терасу, сечем хлеб. Пале се прва светла.

Наш свет настао је после катастрофе која је скоро избрисала све трагове претходног. Нико не зна шта се догодило – да ли је у питању било некакво оружје које је замало избрисало људски род и свет претворило у дивљину; болест, или метеорит. Нико не зна ни колико је векова, или миленијума прошло пре него што је свет поново почео да се изграђује.

Када се буквално поверује у сва тумачења настала по приступачним нам документима, испада да је изградња света, и чување и постепено увођење знања из претходног, извођено по плану. Мени се чини да је ово можда тачно када се говори о неком претходном циклусу историје. У нашем циклусу, све сам више уверен да није било предосећања краја, и није било плана.

Оно што је извесно је даје било истраживања, и путовања у унутрашњост Континента, и потраге за текстовима, и предметима.

И био је Путник, који се једног дана појавио у Првом граду на обали, и позвао свет на Путовање.

Наши преци дошли су са Острва. Садашња верзија почетка историје каже да је једног дана, једноставно, њихова веза са светом била прекинута. Острво је наставило да траје, одсечено, неколико векова, док нису ишчилела сећања на некадашња знања. Овај период стагнације био је период када су осмишљене прве институције које су омогућиле каснији препород. Тада је настала и Корпорација.

Корпорација је створена по сећању на државу са које су наши преци доспели на Острво.

Чујем кораке на степеништу. Скупљам хартију, и оштрим оловку. Spreмам се да наставим да бележим разговор.

Радул и ја сваке вечери настављамо разговор, који је почео у нашем детињству. Живели смо у једном градићу крај реке која се недалеко од овог града улива у море. Упознали смо се на састанцима обожавалаца месеца.

На основу истоветних визија, које су нас сваке вечери пуног месеца доводиле до скривеног светилишта на обали реке, уписали смо школу.

Онда сам, у току школовања, ја наставио да сањам, а Радул није. Због тих мојих снова, у којима су се појављивале морске немани, и сећања на *Велику њловидбу*, ја сам у току студија почео да проучавам религије дивљих племена.

Шта је била *Велика њловидба*? Где, и када је отпочела?

Свет је напредовао, и свет је растао. Нико не зна каква је катастрофа претходила његовом уздицању. Шта је било то *Велико њуцање* у које је утонуо цео један свет? Када је, и да ли је цео свет опустео одједном?

Одакле је поново насељен? Ко су сви ти људи, сва та племена која су на свом путу сретали наши преци?

Ко су, и одакле су потекли наши непријатељи?

Ноћима сањам следеће реченице: „У некој *другој Историји*, када су морима њловили огромни бродови, који су њовезивали све континенте, насељене њрадовима, када се летело авионима, и када су прве ракете њолетеле у Свемир, дошла је *капастирофа*.

Били су *рајнови*, било је време заборава, и чувања знања у њериоду *ошћее расула и варварсџва*.“

Храмом, и Светим градом у доба када је почео рат управљала је Корпорација.

Свети град Уршалаим налазио се у брдима далеко од морских обала, до њега се долазило кроз травнате заравни и брда којима су лутала крда подивљалих домаћих животиња која су претекла из опште катаклизме. Непозната племена подизала су, и напуштала своја привремена станишта, ношена нама непознатим таласима ратова, глади, и миграција.

Свети град је растао, свет се мењао, а дивља племена су се зауставила. У унутрашњости су се уздизали први градови.

До Светог града се долазило путем по којем су биле подигнуте тврђаве, а онда је, када је поново почела да се користи пара, изграђена пруга.

Ко зна шта је лежало у њиховим темељима?

Корпорација која се сјара о Првом храму једина посеђује авионе.

Забрављена је најна налажења и предаје јорива.

Једина јри преосјала авиона налазе се у ханјару некадашње аеродрома недалеко од седишта Корпорације.

Председник Корпорације, који се бира доживотно на ју функцију, недељу дана по избору авионом посеђује некадашње царске градове.

Резервоаре у брду чувају војници некадашње Царске јарде.

Корпорација је мешавина некадашње администрације и фабричких ујрава, које су се слиле и преобразиле у религију. Основу религије чини предање о јујнику и Месју доласка.

Градови су налик на јокрејна насеља која сачињавају вајони-сианови, који се каче на ојромне композиције возова ишо с времена на време круже конјиненјом.

Посјоји један сјраховио сложен сисјем веза између дисјечерских ценјара који рејулишу њихова крејњања.

Морима јлове јароброди, небом леје цейелини.

Само, јо није наша Корпорација, и јо нису наши возови, и јај Први храм није само наш.

Та Корпорација јријада јајансјвенном царсјву из унујрашњосји конјиненјиа од којеј видимо само јрајове шина, и за чије јрадове, сакривене у дубинама јејина, само јрејиосјављамо јде се налазе.

А царсјво се шири, и јолаже јраво на наш јрад, Уршалаим.

И све то бележим на основу Радулових прича, из вечери у вече.

Ни сам не знам која је корист од овог бележења прича. Радула је рат затекао у Уршалаиму, био је мобилисан на лицу места, када је град нападнут. Био је заробљен. Био је у заробљеничком логору. Када је мир потписан, пуштен је да се врати. Враћао се, месецима, и сада ми из вечери у вече описује тај свој повратак

Сваке вечери прича ми о том царству подземних градова, у којем је био заробљен, као да га оно својим моторизованим колонама, бродовима, и цепелинима није претекло на путу до куће.

Присећамо се детињства: постоје визионари, и постоје они који те визије спроводе. Постоје они који са-

њају, и они који граде. Такав је неписани закон нашег школовања. Такав је закон Обнове.

Они који су, много векова пре нас, сањали чудовишта, такође су се састајали на обалама реке.

Они који су сањали чудовишта отишли су у дивљину и тамо саградили своје храмове.

Они који сањајау чудовишта подарили су племенима њихове прве богове.

Тако нас уче, и тако верујемо.

Радул отпија гутљај вина, па каже: „Било је то једне ноћи кад сам се враћао из логора. Сањао сам, па сам се пробудио, у други сан, или визију. Поред мене је стајао анђео, и био је чудовишан, имао је шест пари крила и очи на све стране, па опет, из њега је текла само безгранична благост. Тада сам схватио да и ја имам визије.“

Када је све почело? Када је дошло до првог сусрета са нашим садашњим окупаторима?

Експедиције су одлазиле у дубину континента, и нису се враћале.

Једног дана, на главном тргу, у сутон, појавио се Путник

Путник је рекао: „Ово није мој свет, али би могао да буде ваш.“

Онда је сутрадан отишао.

Када је за њих, наше окупаторе, све почело?

Једнога дана, на улазу у град, појавио се путник, и рекао: „Ја долазим одакле и ви, почните да тражите пут кући.“

Наши преци отиснули су се у дубину континента. Слушали су приче о Путнику, и тражили градове, и рушевине, које је он видео.

Онда су нашли Храм.

Корпорација се бавила прикупљањем знања.

Корпорација је имала *Ред извиђача*, и *Ред чийиача*, и *Ред йроналазача*.

Корпорација је имала војску.

Корпорација је генерацијама цртала мапе.

Њени извиђачи пронашли су Пут.

Њени извиђачи пронашли су Библиотеку.

Њени извиђачи пронашли су Портал.

Корпорација је око Портала саградила Храм.

Око Храма израстао је Свети град, Нови Уршалаим.

То је једна верзија. Има и друга:

У брду крај места на којем се сваке године скупљају номадска племена, за време земљотреса указао се отвор пећине, који је до тада био затрпан стењем.

Иза отвора, била су врата.

Иза врата, дворана.

У дворани, нађена је библиотека.

Библиотека је била прастара. У њој су биле књиге које су описивале свет пре *Велике ѿловидбе*, и пре *Великој ћуѿања*.

Те књиге биле су написане на листићима неког метала који не пропада.

Књиге су однете, нама на проучавање.

Те књиге смеју да виде само они који су имали визије.

Пећина је постала Храм.

Много генерација касније, тај храм је назван *Пуѿиников дом*.

Око *Пуѿиниковој дома* израстао је Свети град.

Свети град зове се Други Уршалаим, по граду који се помиње у књигама нађеним у Библиотеци.

Нико не зна где се налазио први Уршалаим. Можда на истом месту где и други?

Колико је времена потребно да се путеви стопе са околним пољима? Колико је векова потребно да се зграде претворе у брда? Ко их насељава у међувремену? Колико је времена потребно да ишчезну сећања на градове?

Можда су околна брда некадашње зграде првог Уршалаима?

Можда су то храмови древних божанстава која су шаманима племена која су се ту окупљала долазила у визије?

Можда су се племена због тих визија и окупљала на овом месту?

Радул ми прича како су се огромни парни тенкови једнога дана појавили недалеко од града.

Прича ми како је, кад је путовао ка Уршалаиму, у постаји на пола пута срео племенску делегацију која је путовала у наш град. Делегација је путовала да управи Корпорације изложи своје притужбе. Те притужбе су биле многобројне, и тешко их је било проверити, а сводиле су се на неизлечив осећај неправде узрокован нашим присуством.

Прича ми како се, док је он са тимом археолога дању цртао околна брда а ноћу сањао град који ће испод њих откопати, у граду било све више туча, све више мржње, и увреда.

Неко им је ноћу ломио прибор. Одбијали су да их служе у крчмама. Нико више није желео да ради за њих.

Када су се појавили тенкови, тим археолога забарикадирао се у цитадели, и чекао трупе које би прекинуле опсаду.

Битка је била кратка. Потпомогнут локалним становништвом, на чији позив је дошао да ослободи град, непријатељ је скоро без борбе заузео цитаделу.

Радул ми прича: „Одвели су нас до логора. Одатле су нас потрпали у вагоне, који су кренули пут севера.

Воз је пролазио кроз непрегледне равнице, а онда урањао у брда и настављао пут под земљом, кроз читав низ подземних градова.“

Постојала је, некада, мрежа пруга која је прекривала свет. Пруге су спајале градове, и луке, пробијале се кроз планине, улазиле под земљу и израњале на неким далеким обалама.

Постојали су вијадукти, мостови, тунели. Постојали су подземни градови.

Све видљиво је нестало, оно што нису развејали ветар, покрила земља и однели људи, претворило се у рђу, и расуло.

Само што то нису биле једине пруге, и једини градови.

Постојао је, осим оног система на мапама, још један, тајни систем, систем подземних градова спојених пругама.

Тамо, под земљом, време је текло неким другачијим ритмовима. Тамо, под земљом, није било дана и ноћи.

Радул се сећао, а да више није знао да каже да ли је то било сећање или сан, да је дане и ноћи мерио ритмовима спавања, рада, и наставе.

Копали су угаљ. Ишли су на предавања, седели су у клупама док су им на табли цртали мапе континената, градова, и државног устројства.

Живели су у баракама.

Радулу се чинило да су те бараке поређане на некаквој падини, и да прелазак из бараке у бараку представља кретање не само кроз време, где овај прелазак обележава дуже временске периоде, године или полутођа, већ и кретање ка некаквом статусу који би значео њихово укључење у друштво и излазак из овог потпуно омеђеног простора.

Једнога дана, саопштили су им да је рат завршен. Потрпали су их у возове, одвели до границе, и пустили на слободу.

Опustoшени градови, рушевине и празни путеви на које су успут наилазили, били су знаци да је рат изгубљен.

Ја сам га срео једног дана у Институту, када се вратио. У општој беди успео сам да му нађем посао. То није било ништа на оном нивоу од раније, као што ни мој посао више није био оно што је био пре рата.

Радул више не ради у одељењу за археологију. Ја више не проучавам списе, који су склоњени када се непријатељска армија приближавала граду. Ја сада скицирам историју света, јер више, осим оваквих импровизованих

прича и немам шта друго да склапам, и из вечери у вече са Радулом пребирам по сећању на катастрофу која нас је задесила.

Уршалаим више није наш. Он сада припада племену које га насељава, а храмови који су у њему грађени, или откопавани, сада припадају свима.

Сваке вечери, Радул се враћа у штаб. Сваке вечери, пише извештај о томе докле је стигла потрага за списима из *Пуџниковој дома*.

Сваке вечери, покушава да свог пријатеља наведе на исповест.

Сваке вечери, излази на терасу виле и посматра град.

Сваке вечери, и други бивши заробљеници, који су, као и он, прошли логоре за индоктринацију у подземним градовима, покушавају да идентификују ко још увек доживљава визије, и ко је од њих посвећен у тајну где се налазе скривени архиви.

Једино што Радул не може, а можда и не жели да призна својим господарима је да је оне вечери док се враћао из заробљеништва заиста срео анђела.

ДУШЕ

Пробудио се у три сата ноћу, и забележио:

„Душе нису ништа друго до записи у светлости који су послати са матичне планете ка местима у Свемиру за које су они што су их послали сматрали да могу да их угосте.

Душе су холограмске поруке послате, па расуте, по Земљи, када се одашиљач покварио.

Неке су пале на удаљене и непојамне светове, где су постале бића од ветра и пламена, неке су пале на светове сличне нашем, неке су пале у воде, неке су пале на сунца.

Од тих што су пале на Земљу, неке су пале у тела људи, нека се су пале у тела звериња.

Неке су постале биљке.

Неке су пале сада, неке су пале пре много милиона година.

А све су послате у исто време“

Онда је пручавао: редослед пада, путање, средине у којима су се отелотвориле, утицаје на људе који су се њиховим уласком променили, начин на који су ти људи

били запажани – као пророци, богови, као безумници, злочинци, светитељи, као усамљеници.

Направио је гомилу табела.

Сакупљао је снове и сновиђења, па их ређао као детаљне описе земље порекла.

ХУРГАДА

Хургада је потпуно и бесрамно вештачка.

Хургада има везе с Египтом исто онолико колико *Sun City* у Бопутацвани (сећа ли се више ико фантазмагоричних „бантустана“?) има везе с Јужном Африком. Хургада има везе са *Sun City*-јем зато што оба ова игралишта представљају изразе глобалне апартхејд-утопије, где домороци, ако нису послуга, могу да уђу само ако им пропуснице – уверења о добром владању, издају банке, у виду кредитних картица, и полиција, у виду чистих досијеа.

Хургада је и тоталитарна утопија, потсећање на земље иза некадашње Гвоздене завесе, где гост стално пролази кроз полицијске пунктове, док на сваки његов гест мотри увежбано око хотелске послуге.

Размере овог игралишта су незамисливе – то више нису просто низови хотела, као у Турској, већ читав један град на ивици мора и пустиње, са зоном око града.

Овде је потпуно замисливо да радња у коју сте ушли престане да постоји петнаест минута пошто сте је напустили. Овде је потпуно замисливо да особље мења улоге по ритму непознатих часовника.

Ово је Пројасов *Dark City* на афричком сунцу.

Могу да замислим одмаралиште слично овом, у свету не много различитом од нашег. Хотели су, у њему, заправо логори за преваспитавање политичких затвореника, у којима проверавају њихово понашање пред пуштање кући. Одлазак кући у оваквом свету представља, разуме се, само условну, и у сваком тренутку опозиву слободу.

Могу да замислим госта који овде летује, и који око себе види само један хотел који беспрекорно, и неприметно, функционише. А онда у келнеру који га служи за вечером препозна свог некадашњег домаћина, професора Универзитета који му је пре пет година показивао престоницу.

И могу да замислим филм, или причу, у којој се открива, кроз низ ситуација које изнова ревидирају историју последњих пар деценија, постојање једног лавиринта без излаза, једног новог Архипелага Гулаг, мање видљивог од оног хладног и сибирског, на топлом приморском сунцу, које све ствари прекрива, као неком мимикријском опном, јарким и веселим бојама.

С тим што све те декорације и асоцијације на хотелским прочељима и по холовима здања у Хургади, које изазивају фантазирања о тоталитарним утопијама, изгледају као пародије на холивудске верзије прича из „1001 ноћи“ и што декоративни хијероглифи пре потсећају на (Хораполове) ренесансне ребусе него на записе из староегипатских гробница.

ИСТОРИЈА ТУРИЗМА НА МАРСУ

Радња се догађа 2826. године. Марс је налик Земљи, као у научнофантастичним романима из педесетих година, када су све планете биле скрпљене од делова пејзажа наше, и насељаване бићима која су изгледала као потомци објеката експеримената са Острва доктора Мороа.

Туристички центар налази се на обали мора.

Море је бледоплаво, на црвеном песку његових обала стоји низ хотела. Хотели су пусти, то су сада станишта секте која је успела да преживи тристагодишњи грађански рат.

ИСТОРИЈА ЕГИПТА У 27. ВЕКУ

Постојање Египта као јединствене државе оспорено је, први пут од уједињења Горњег и Доњег Египта пре неких пет хиљада година, 2118. године.

Онда је уследио период када су уместо Египта постојале кнежевине. У том периоду, туристичке зоне изграђене почетком 21. века постојале су као одвојене државе.

Овај период трајао је четири века. У том периоду, остатак света задесила је или нека огромна катастрофа, или је Египат био од њега из неких других разлога одсечен – из овог времена, нема никаквих записа о томе шта се догађало ван граница земље.

Уследио је период уједињења.

Па је био период фашизма.

Па је био период изолације поново уједињеног краљевства. На двору Аменхореба 19-тог далеки потомци некадашњих амбасадора играли су сложене дворске игре са далеким потомцима некадашњих кнезова, које су, кад се земља ујединила, окупили на двору, где су им додељене стамбене просторије, мање-више фиктивне титуле и улоге у сложеном церемонијалу чија симболика је временом заборављена.

Престоница је пресељена у Луксор. Сваке године сла-те су експедиције да траже изгубљене библиотеке у рушевинама легендарног Каира, и сваке године одржавана је централна прослава празника Доласка.

Непрегледне колоне силазиле у у првој пролећној ноћи пуног месеца са платоа Хатшепсутиног храма, и кретале се ка Луксору, заустављајући се крај непојамно старих рушевина. На свакој стајанци, рецитовани су одломци епова о доласку предака, који су пре много векова спустили свој међузвездани брод на прочељу храма.

О празнику Доласка, старали су се свештеници.

Један се старао о тачној реконструкцији пејзажа.

Други се старао о сећању на првобитна имена места.

Трећи је памтио дела јунака.

Четврти је знао да нацрта сваку зграду коју су описивали епови.

Пети је био композитор, који је сањао светове који су му ови други описивали. Ти светови били су они који су претходили доласку.

Била је то реконструкција путовања пред Силазак у Египат.

СЛИКЕ МОГУЋИХ СВЕТОВА

Прво се види сценографија, па костими. Пејзажи другачијих светова добијају се комбиновањем слика из геологије, географије, и историје. Као изванредан предлог и помагало може да послужи сваки табеларни преглед типологија архитектуре, поднебља, тла, и заната, од ренесансних свеобухватних систематизација, преко свезака француских Енциклопедиста до Шпенглерове „Пропаст Запада“ која се у овом смислу, својом невероватном детаљношћу, нарочито истиче.

Фантастика добијена на овај начин (на овом фону, онда се развија прича) се своди на неку врсту историјских капричоса, на опис алегоријских градова и земаља који се виде у другом плану ренесансних пејзажа.

У овом контексту, цео скуп научнофантастичних авантура откривања далеких планета је понављање искуства откривања великих простора, уз посредство техничких помагала – оружја и механичких транспортних средстава, што се своди на дуготрајно и окаснело варење искустава 19. века.

Историјске анегдоте смештене у окружење других епоха, комбинације топографских и сценографских детаља, све те побркане забелешке и помешани стеногра-

ми, резултат су молекуларног памћења типичног за визуелне систематизације.

ПОДЗЕМЉЕ ИЛИ ЧЕМУ СЛУЖИ МЕТРО

Кад човек боље размисли, функције метроа у причи и нису толико многобројне:

- Метро је склониште у којем, пошто је катастрофа изобличила површину земље, изграђена троголдитска цивилизација.
- Метро је прелаз између светова – на одређеним местима, кад се не пази, прелази се у неки други град, који је измештен у простору, или времену. У овом смислу, то је портал који је смештен, на уверљив начин, у наше свакодневно окружење.
- Метро је део града најближи Паклу. („Сатанисти, возите се метроом, тако ћете бити пар метара ближи Паклу!“ – запис из прашког метроа).

Шта је функција града на обали? То је идеална полазишна тачка за истраживање – ка другим обалама или ка унутрашњости копна, на којем град игра улогу мостобрана.

О овим другим градовима- мостобранима, непознат, претећи, и уопште, простор који изазива nelaгoду део је њиховог бића, те и сам бoрaвaк у њима изазива сумњу и

мучнину. Они су изграђени на непознатој земљи, од непознате земље, док сећање на дане доласка са удаљених обала све више бледи.

Осим ако се не ради о огромном освајачком походу, који је непрекидан, и не да нам времена да се опустимо и препустимо ужасу.

Имам утисак да стварно откривање Америке тек предстоји, и уопште ме не чуди што су места која се користе као локалитети у које су смештени филмови страве и ужаса банални делови пејзажа руралне Америке.

Као што ме не чуди ни огроман број филмова о порталима који нас у свим варијацијама запљускују протеклих година.

Само још чекам да крене експлоатација локалитета Сибира, Камчатке и далеког европског Севера.

АПОКАЛИПСА – СТВАРАЊЕ НАЦИЈЕ

Седим у млазном авиону који надлеће непознати континент. Накривљујем се у страну, обрушавам ка земљи, па настављам у бришућем лету. Камере бележе облик терена, остатке некадашњих утврђења или гомиле стења које ме на њих потсећају, и кретање непријатељских трупа.

Надлећем територију будућег противника у игри која се зове „Апокалипса- стварање нације“.

Други део игре, који тече паралелно са овим, пуним открића, батака, и изградње, рађен је као игра у којој учествујемо и играмо неку од улога. Она се игра у ентеријерима, и потсећа на енглеску криминалистичку серију пуну интрига, питања, и неразјашњених убистава која су последица далеких завера из прошлости.

Онај трећи део, који се састоји од екстеријера сниманих у градовима, и који заправо дефинише свет у којем се игра догађа, тек треба да буде написан.

ДАЛЕКА ДОБА, НЕПОТРЕБНА БИЋА

Што већи временски распон обухвата историја будућности, то су веће могућности за произвољности, за увођење непотребних бића и ирелевантних догађаја у причу која се губи и ишчезава у сопственим рукавцима.

Највећа драма догађа се у суочавању човека се пејзажом и ћутањем света.

А јаз између тачке у будућности у којој човек стоји пред пејзажом испуњеним дивљином или рушевинама, попуњава се или описом крупних историјских таласа, или сликама до тада невиђених бића и ствари.

ИСТОРИЧАР

Кроз отприлике хиљаду петсто година, седи у граду на обали, и на основу библиотеке научнофантастичних романа из двадесетог века, покушава да реконструише историју града и света.

Град је и мостобран, јер се иза њега налази непознати континент, и светионик, јер испред њега је океан који испуњавају немани и иза којег се налазе непознате обале.

Седи, и испуњава заборав сликама, и реконструкцијама историјских токова. Све књиге на основу којих исцртава своју Мапу света третира као документе.

У овом бесконачном процесу ревизије, открива следеће:

Да су ову планету населили његови преци, који су овамо долетели пре отприлике три хиљаде година;

Да су на њој нађени градови стари око двадесет хиљаде година, које су градили преци ишчезлих домородаца, а који су били и преци његових предака;

Да је на планети пре петнаест хиљада година владало Ледено доба, које је трајало пет хиљада година, када су људи живели у огромним зградама о леда;

Да је ово реплика града који је на отприлике истом месту постојао пре Потопа који је уништио свет пре дванаест хиљада година.

Да је унутрашњост континента огромна дивљина коју пресецају пруге по којима, у непознатом ритму, сваких неколико месеци пролазе огромне композиције возова;

Да се, скривени у шумама по унутрашњости континента, налазе градови у којима се чувају древна знања, недоступни као вилински светови.

Жели да визије које му намеће читање омеђи варијацијама сопствене стварности, жели приче које варирају сценографију, костимографију, и технологију у оквиру једног модела, који разуме.

Жели непосредну прошлост као вечиту садашњост у свим могућим комбинацијама.

А Цех њријоведача бави се препричавањем Историје велике Зиме и оштољавања.

ЛЕГЕНДА О ДЕЛФИНИМА

Путник је дошао у град на обали мора. Море је било горко. Рекли су му да је то зато што се у њега излило горко језеро током једног давног и заборављеног рата.

Путник је сео у чамац. Пловио је дуж обале. Дошао је до ушћа велике реке. Упловио је у реку.

За њим је пловило јато делфина.

Допловио је до града.

За њим, свечано се затворила брана која је ушће реке скренула стотинама миља на север.

Онда је затворена и друга брана, која је некадашње ушће претворила у горко језеро које ће се једног дана излити у море.

У језеру су остали делфини.

УПУТСТВА ЗА ПИСАЊЕ ИСТОРИЈЕ БУДУЋНОСТИ

Уводни део - опис света: географија и велики историјски процеси.

Други део – опис епохе: сукоби и стране у сукобу.

Трећи део: догађаји и ликови.

Технологије, које се подразумевају, као што ми подразумевамо телефон: телефонограми, радиохолограми, имплантирани телефони који комуникацију приближавају телепатији.

Питања:

- Шта се од ових предмета налази у соби главног јунака?
- Шта види кроз прозор?
- Шта види кад изађе на улицу?
- Како изгледају јавни простори?
- Како изгледа панорама града?
- Како изгледа зграда у коју су смештене институције?

- Ако се историја понавља, има ли назнака томе у простору? У сећањима? У сновима?
- Да ли су снови посета свету духова? Или су сећања на претходне циклусе?

И шта ако се претходни циклус историје, о којој сања главни јунак, и чијем откривању је посвећен филм или серија, не односи уопште на планету на којој се његова истрага одиграва? Шта ако је планета на којој трага за закопаном прошлошћу само реплика оне на којој се та прошлост заправо догодила?

Границе пејзажа

Фантастични филмови полазе од претпоставке да се елементи пејзажа слободно могу комбиновати и да се тим комбинацијама добија утисак новине.

Ако изузмемо потпуно, у било ком виду анимиране, сценографије, шта ће се догодити када, засићени сликама из документарних ТВ путописа и природописних емисија, и навикнути на GOOGLE EARTH, почнемо, макар и несвесно, да препознајемо стварне планине и заливе?

Да ли ћемо онда почети да „документарну стварност“ стављамо под знак питања?

То би онда била најдужа, најсвеобухватнија, и најсубверзивнија ТВ серија на свету.

ОПИСИ ВРТЛОГА

Бог не говори.

Па, тиме што је створио и нас, и Свет, већ је довољно речено. Или сада тај исказ, чији смо део, треба да се преведе на језик који ми разумемо? Можда је могуће превести песме делфина на Санскрит, па одатле све то превести на пчелињи зуј, али остаје питање: „Зашто би се то радило?“

Или ми оно што видимо морамо да преводимо на неку скраћену форму, да таласе времена описујемо таласима мора, да ход од годину дана представљамо ходом од једног минута?

И шта су онда визије које, фиксирајући их, претварамо у слике? Убрзани описи историје света?

Шта су ти вртлози који нису ни стварни, ни истовремени са стварним и успореним кретањима планета и годишњих доба, а који су за нас најверљивије јемство постојања стварних историјских и космичких таласа и вирова у које урањамо када превладамо страх од губљења заувек, и после којих се будимо озарени?

ПРАЗНИК ПУТНИКА

Празник Путника низом ритуалних сцена приказује његов пролазак кроз градове. Неки од њих нису постојали у време када се, према предању догодило Путовање.

Неки од њих никада нису постојали, бар не на овој планети, и бар не у неком од њених познатих историјских токова.

И онда се постављају логична питања:

- Ко је био Путник?
- Одакле је дошао?
- Где се одиграло путовање?

А шта ако је Путник био један од оних Спавача који су уснули у Београду поткрај 20. века, и пробудио се после две хиљаде година?

Путник се појављује, како кажу записи чији се одломци читају као део прославе Празника Путника, када се крче прве шуме у позадини Пет градова, и ничу прва села на њиховим спољашњим ободима, окренута ка бескрајним и неистраженим пределима континента.

Он се једног дан појављује на главном градском тргу, у сутон, и приповеда о градовима, о рекама, о летелицама и далеким и давним историјама.

Он све то прича као да прича о садашњости.

И тако се то понавља у свих пет градова.

Много, много касније, у једној пећини далеко у дубини континента, на металним плочицама нађени су описи света који су потсећали на Путникове приче.

НА ТЕРАСИ, У СУТОН

Један дечак стоји на тераси у каменом граду који се прибио уз стење.

Испред њега је равница, иза њега су тесне улице које степенасто врлудају крововима и терасама.

На крају равнице је брдо. Око брда су скеле, и ископи, и гомиле људи који копају, и одвозе земљу. Испред брда су бараке.

До брда води пут. Тај пут продужава даље, кроз равнице и шуме, до мора.

Дечак је припадник већ пете генерације која живи у овом граду. Тај град нису зидали његови преци.

Када су се његови преци доселили овамо, тај град је био камена љуштура коју су испразнили векови.

Када су се његови преци доселили овамо, тај град је изгледао као да је напуштен пре неколико недеља, а не пре неколико векова.

И сада, док гледа брдо које тоне у сумрак, чује се граја на доњим трговима, и до њега допиру одједи који говоре како је у брду нађено нешто веома, веома важно.

А из новог дела града, на обали реке, воз креће ка обали.

ШИБЕР

Сценографски шибер састоји се од паралелних помичних трака.

- Једну траку сачињавају климе.
- Другу траку, елементи предела.
- Трећу, стилови у архитектури.
- Четврту, историјски периоди.
- Пету, типови зграда, према целинама и наменама.
- Шесту, ентеријери.
- Седму, превозна средства.
- Осму, предмети за свакодневну употребу.

Комбиновањем ових елемената добија се оквир за сваку могућу причу.

РУШЕВИНЕ И ЧУДОВИШТА

Седим у соби и замишљам чудовишта која су нам претходила и која ће доћи после нас.

Гледам рушевине, у сопственом сећању и сновима, као израз меланхолије, као сакросанктна сведочанства прошлости и као извор грађевинског материјала.

И, шта ако су и диносауруси имали градове? Да ли то ишта може да значи нама?

Сањам митска чудовишта како гамижу из дубина и пружају пипке ка површини. Над њима плове бродови по мирном мору.

Пут у праисторију

Или:

Гастро-тура по Средњој Европи, пролеће 2008.

(Наслов преузет из играно-анимираног филма Карела Земана)

Много је разних Кина, на чијим ободима живимо, у свим собама суседног стана налазе се пиринчана поља.
Михал Ајваз, *Дрући град*

Средином априла 2008. године, у својој четрдесетдеветој години, отпутовао сам, после седам година отсуствања, у Чешку, у којој сам живео седам година, као да тиме желим да потврдим нумеролошка бајања везана за овај број.

Желео сам да ово путовање, осим ходочашћа по оријентирима сећања, буде и нека врста гастрономског потсетника, у којем би коленице, купус и пиво конзумирани по забитим улицама прашког Старог града и ободима центра играли улогу мојих *малих маглена*.

Прва два дана, у шетњама које су обухватале пешачења уз прашка брда и смуцање улицама најдепресивнијих

квартира, испуњавала ме је радост очекиваног – зграда је била тамо где сам их оставио пре седам година, метро је и даље ишао истим линијама, у истим пивницама точило се исто пиво.

Било је и разумљивих промена, нисам ни очекивао да један део света зарад мог сећања настави да тече у непрекидној садашњости тренутка у којем сам га напустио. Било је пуно нових пословних зграда, у бившим војним складиштима и на ивицама кружног пута појавили су се новији и већи трговински центри, чувени *џанелаци* обојени су у живе боје, од чатрун-жуте до пастелнољубичасте, а неке локалне кафане претворене су, као и у Београду, у полупразне нобл-ресторане са егзотичним јелима, у сталном ишчекивању богате клијентеле.

Било је и очекиваних новотарија у оквиру истог гастро-културног обрасца – гирос са свињетином и киселим купусом допуњавао је репертоар брзе хране на штандовима у центру, који су већ сачињавали патка у деловима и кобасице са црним хлебом и сенфом на картонским тањирима. Било је и једно мало изненађење – ресторан „Праисторија“, којег се сећам са Винограда, сада сам видео у сасвим другом делу града.

Али, у „Будварки“ су и даље служили гулаш, а у „Чејпу“ су само необавештени гости тражили ишта осим малих коленица. Падине Жижкова и даље су деловале оронуро у кишном преподневу, стогодишњаци су и даље корачали по двориштима бетонских зграда из тридесетих годи-

на, које су биле поређане по кружним токовима што су се сливали један у други на падини ка Нуслама.

Све је било како треба, и ја сам спокојно легао ишчекујући ново јутро у свету који се мења примереном и разумљивом брзином...

Онда сам, трећег дана, сео у воз за Брно. Излазили смо из Прага пола сата, сетио сам се својих првих утисака из Чешке, средином седамдесетих, када сам пола сата, али по преласку мађарске границе, свако мало устајао, мислећи да само што нисмо стигли у престоницу... Пролазили смо кроз пределе нагло озеленеле и процветале за ово доба године. Уредно униформисана кондуктерка, која је улазила да новим путницима цвика карте, неизбежно је будила сећања на „Строго чуване возове“, тим више што је овај воз ишао ка крајевима из којих потиче Јозеф Сомр, глумац који је у истом филму, уз онај обезоружавајући осмех, онако шармантно ударао печате.

Пролазили смо кроз пределе чувених битака – Садове, или Храдца Кралова, где је 1866, у рату у оквиру царинске заједнице два немачкиговорећа царства, Аустрија потучена од Прусије; и Аустерлица, или Славкова, села у околини Брна, где се одиграла наполеонска Битка три цара.

Сетио сам се да сам једанпут, пре много година, на путу за Велесајам, прошао поред реконструкције битке код Аустерлица. Био је светао дан, и стотине ентузијаста у униформама с почетка 19. века корачало је у правил-

ним редовима уз пућкање реплика топова. Тада сам се распитао шта значи овај циркус, и сазнао да је земља у којој сам већ неко време живео пуна клубова који су репризирали битке из многобројних ратова, од Хуситских до Другог светског рата, те да постоје и клубови ритерског мачевања и да се индијанска племена окупљају за летњих ноћи у шумама Јужне Чешке.

Стари центар Брна, са стрмим таласастим трговима који неочекивано израњају иза угла, драматично се разликује од пространог Староградског трга око којег гравитира прашки Стари град. У Брну постоји футуристички Велесајам из тридесетих година, а трамваји који изгледају као свемирски бродови шиште поред катедрала.

У Брну постоје филијале свих оних клубова репликатора омиљених делова историје, од којих неки имају и своје ресторане.

Ми смо ручали у ресторану којим управља Клуб ритерског мачевања. По зидовима, висили су мачеви са ручкохватима за две руке, хелебарде и топузи, израђени у недалекој радионици по оригиналној технологији из петнаестог века. Специјалитет ресторана била је розбратна од бизона у љутом сосу од вишње. Јеловник је почињао описом свадбе Павела Вока из средине шеснаестог века, где је било поједено неколико тона дивљих свиња, јелена и срна, а било је ту и десетак паунова и незамислива количина препелица.

Шницла од бизона, засигурно не европских, чије је једино митско крдо које лута Бјеловјешком шумом нико није видео од 1945. године, означавала је преокрет у мојој намери да пут у Чешку буде пут мирном реком сећања.

Уместо тога, сео сам у чамац којим дечасти у Земановом филму крећу пут праисторије, гледајући на коју ће ме обалу избацити.

По повратку у Праг, избегао сам пар позива на своје омиљене специјалитете – пљескавице од кромпира, шницле од кеља, сир који мирише на амонијак, патку на купусу. Уместо тога, отишао сам директно у „Праисторију“.

У првој верзији овог ресторана, почетком деведесетих, специјалитети су носили називе животиња из геолошких епоха које су претходиле појави људи – стек од птеродактила, прављен од ћурећих груди, ребро диносауруса за ту прилику позајмљено од говеда, шаран у улози ихтиосауруса. И дизајн је био некако уопштен и неодређен, у њему је било свега што сачињава прошлост планете. Очигледно је било да су аутори овог пројекта, осим поставком Народног музеја, били инспирисани холивудском верзијом праисторије из неких претходних епоха. На памет ми је падао филм „Пре милион година“ са Ракељ Велч.

У међувремену, „Праисторија“ је еволуирала напоре са холивудским интерпретацијама. У седам година

мог отсуства, судећи по резултату који сам затекао, тај пут је ишао правцем све веће одређености, преко визија из филмова „Племе пећинског медведа“ и „Рат за ватру“. Оно у шта сам ушао, била је сценографија за Емерихов „10.000 п.н.е.“

Ово сада више није била праисторија, већ протоисторија, једно митско доба претходне цивилизације, које се не сећамо, у којој су у потрази за калајем људи опловљавали континенте, и градили пирамиде на разним странама света, у којој је непозната раса ударила печат свим потоњим цивилизацијама, у којој се, можда, смењују циклуси историја на истом простору, као плоче на истом грамофону.

Ово је била та вечита слутња Средње Европе да прави свет није онај у којем живимо, већ да је негде ту, тик поред нас, и да треба да у њега крочимо. Ово је била вечита чежња Средње Европе за правим домом својих предака – Аријеваца, Хетита, богова, кога све не.

Ово је било извориште експедиција које откопавају тумулусе по Средњој Азији, ово је било отеловљење страха пред убрзавањем ритма историје, и покушај да се мимо тог срљања успостави идеална будућност која, као и идеална прошлост, значи хармонију и пасторалу.

Ово је била визија из које извири фашизам.

ДВАНАЕСТ СОБА ДО КРАЈА СВЕТА

СИНОПСИС СЕРИЈЕ „АТИЛИНО БЛАГО“ ИЛИ: „МАЈКА СВИХ ЗАВЕРА“

Епизода 1:

Тестираменій Констџанџиџина Черњенка

Наталија Алексејевна Громикина била је исцелитељка запослена у Привредној комори СССР као психолог.

Њен љубавник, мајор Грачев тражио је књигу сакривену у Атилином благу. Књига је представљала попис народа изгубљеног царства из трећег века п.н.е. и представљала је најзначајнију ревизију историје Средње Азије и Европа коју је могуће замислити – између осталог, откривала је стварно порекло Скита и везе Рима и Согдијане. Уз књигу је била привезана мапа једне мини-Атлантиде која је потонула у таласима Аралског мора.

Константин Черњенко, Генерални секретар ЦК КПСС, био је упознат са постојањем ове књиге. То је био један од разлога његове нагле болести и смрти.

Исушивањем Аралског мора, почели су да се помаљају обриси једног огромног града.

Делови тестаментa Константина Черњенка доспели су до Јегора Лигачова, високог функционера Партије и незваничног наследника њене сиве еминенције, Михаила Сулова.

Истрагу о Черњенковој смрти, и несталим документима, поверио је Грачеву.

Сценографија: Москва 80-тих, зима, сивило, огромне зграде, снег који се топи, ходници дугачки стотинама метара, зидови до пола офарбани плавом бојом са граничном цртом, „волге“ које шуште замраченим пустим улицама, сусрети на ивици шуме, ноћу.

Епизода 2:

Конзулати на далеком северу

Док лежи на травњаку испред Скупштине града међу осталим демонстрантима који су се окупили на Видовданском сабору 1992, пуковник КОС-а Милутин Јанковић посматра лица околних демонстраната и покушава да међу њима уочи лик Сајмона Зурлофа.

Одломци сећања на протекле четири године, које је провео као координатор лажних конзулата на северу Европе, боје му слике које му се налазе пред очима светлошћу јаркијом од оне које запајају људи у његовом окружењу.

Четири године рата за који нико од њих неће сазнати, о којем нико није писао, и о којем ће трагове само упућени истраживачи наћи ко за у којој варијанти будућности, ако се та варијанта икада оствари. И када, и ако ико икада скупи расејане фрагменте слика из тог неописаног рата, питање је да ли ће тај икада умети да схвати о каквом се рату радило?

Раних осамдесетих година двадесетог века, СФРЈ је отворила неколико конзулата на далеком северу Европе. Образложење за ово необично и нагло интересовање за део света који за СФРЈ никад није био интересантан ни из историјских, ни из интересних разлога, варијало је од конзулата до конзулата – у Малмеу, то је била велика концентрација гастарбајтера, у Мурманску интереси „Југоокеаније“ која се изборила за удео у контејнерском транспорту што је ишао трасом некадашњих конвоја из Другог светског рата, на Гренланду то је била концесија на истраживање нафтних резерви испод коре арктичког леда на северу острва коју је купио „Југопетрол“, док је у Нарвику разлог био сигурно неке сличне природе.

Сећа се обуке, која је била толико физички исцрпљујућа, и толико усмерена на изоштравање чула, да је ноћима сањао како га заправо обучавају за борбу против натприродних непријатеља. Сећа се како је ноћ пре одласка у Малме сањао таласе вукодлака који долазе са Арктика, и како о надирању тог таласа јављају специјалне посматрачнице у којима седе он и његове колеге.

Сада, по повратку, чини му се да је овај сан био, у свом најдубљем слоју, реалнији од „стварности“.

Епизода 3:

Експедиција Саве Владисављевича, грофа

Док је на далеком Приамурју цртала границе Руског и Кинеског царства, око којих ће се, на обалама реке Усури, почетком седамдесетих година двадесетог века водити краткотрајан и заборављен руско-кинески рат, експедиција грофа Саве Владисављевича наишла је на низ брежуљака.

Док експедиција одлази даље, њен члан, гроф Вадим Мстиславович Печењски, наставља својим путем.

Гроф Печењски прати низ ових брежуљака, које уцртава у мапу.

Епизода 4:

Карелијски рай

Рат за Карелију избио је пред избијање Другог светског рата. Рат за Карелију, или Зимски рат, избио је исте оне године када су у Карелији, области између Русије и Финске, између Лењинграда и Хелсинкија, пронађене исте онакве гробнице какве је скоро два века раније на

другом крају Руског царства, на обалама Бајкала, у Бурјатији, открила експедиција коју је предводио гроф Сава Владисављевич.

Прве гробнице у Карелији откривене су још 1916. године, али је ово откриће било заборављено због револуције која је поцепала Руско царство, и ову област оставила под управом новоосноване Републике Финске.

Епизода 5:

Грофица Петровна

Грофица Софија Петровна била је дворска дама, и далеки потомак, по женској линији грофа Саве Владисављевича.

Пре него што је убијен у двобоју, њен љубавник, гроф Виктор Јефимович Печењски поверио јој је да су у гробницама нађене тајанствене одаје...

Гроф Виктор Јефимович Печењски био је праунук грофа Вадима Мстиславовича Печењског. Део ране младости провео је у експедицијама које је предводио његов отац, Јефим Владимирович Печењски.

Јефим Владимирович Печењски обилазио је брежуљке уцртане у мапу коју је сачинио његов деда, и откопавао их.

Брежуљци су били хунске гробнице, у којима су сахрањивани њихови краљеви, у низу који је пратио вековну селидбу овог народа на запад.

У овим гробницама млади Виктор открива тајне одаје, смештене увек на истом месту, дванаест корака лево од улаза. У свакој од ових одаја налази се по примерак књиге писан неким језиком старијим од кинеског. Виктор претпоставља да се ради или о светом спису, или о хроници владајуће лозе која се допуњава са сваком новом генерацијом.

Он мисли да се свака књига копирала пре сахрањивања са владаром, те да се нова копија остављала наследнику, да се дописује за време његове владавине.

*Епизода 6:
Инсјишјуи*

Професор Славков био је ученик Беджиха Хрозног, прашког лингвисте који је дешифровао хетитско писмо.

Професор Славков изучавао је четири књиге које је Ермитажу завештала пред смрт, 1897, грофица Софија Петровна.

Поређане у правилан низ, књиге су упућивале не само на временске одреднице (које је било лако средити, иако је било потпуно јасно да између прве, која свакако није била прва у стварном низу, и последње, која јасно није била последња у стварном низу, лежи једанаест изгубљених карика), већ и на географску путању кретања племена, чији је један огранак доспео на далеки север Европе.

Последња књига у низу, која обухвата сву дотадашњу хронологију и сумира све претходне, јасно је упућивала да се велики део племена, познат као Хуни и предвођен краљем који се звао Бледа, и био прадеда познатог Атиле, окренуо ка југоистоку...

Епизода 27:

Пошто је књига сачувана од нациста, који су из Ермитажа, у командоском препаду, успели да украду њену претходну верзију, делови те украдене претходне верзије после рата доспевају у Енглеску.

Овде је могућ следећи заплет: заробљени СС штурмбанфирер Ервин Грохе на тај начин плаћа сопствену слободу, на основу анализе записа, уз помоћ првих компјутера, истраживачи у Енглеској и САД (ово је битно, јер се ради о жеку Хладног рата) долазе до закључка да је Атилино благо закопано испод рукавца Дунавац наспрам Великог ратног острва.

Последња, Атилина књига тајне историје Хуна држи кључеве многих загонетки.

Сајмон Зурлоф, који је на Балкану глумио новинара у току ратова деведесетих, дошао је на корак до откривања ове тајне, када...

Елвир Буцало, мајор Армије БиХ, успева да се сретне са својим бившим „конзуларним начелником“, пуковни-

ком Милутином Јанковићем, на неутралном терену сарајевског предграђа Храстница за време једног од примирја 1994. Они тада глуме шверцере који су се састали да углаве трампу цигарета за бензин. Елвир Јанковићу тада предаје...

СЕЋАЊЕ НА ЗЕМЉУ ПОРЕКЛА – ЦРТАЊЕ МАПЕ

И ти људи, који су за себе тврдили да су допутовали са других светова, описивали су земље свог порекла...

Сабирање ових исказа и прављење слике о том свету потсећало је на писање извештаја о неком месту на основу описа збуњених путника који су једва научили језик на којем саопштавају успомене на свој пут, и који вероватно и не долазе са истог места.

Они можда и долазе из исте земље, али не и из истог града. Можда долазе и из исте провинције, или краљевства, ма како дефинишемо ове појмове, у оквиру острва, континента, или галаксије.

Они можда долазе и из истог града, али из различитог времена.

А можда је требало и да допутују заједно, и можда је њихово растурање по земљином шару, и ко зна где по забитима Свемира о чему не можемо ништа да сазнамо, само последица квара на одашиљачу којим су, као светло-сни записи који треба да нађу своја тела, отпослати?

Потпуно је свеједно да ли се прадомовина налази на другом крају Галаксије, у свету духова, или у добокој прошлости. Битно је да она није ту, и да слика о њој допире кроз снове и сећања.

МОЈА ПРАДОМОВИНА, ДВАДЕСЕТИ ВЕК

Моја прадомовина је Двадесети век.

Моја прадомовина је доба машина, које обухвата цео хоризонт иза и испред нас.

Прве слике које ми се јављају у сећањима на прадомовину су слике аутомобила и бетонских зграда са лифтовима који иду у свим правцима.

Друге слике које ми се јављају у сећањима на прадомовину, када напрегнем памћење, су слике униформисаних људи.

Те слике симболизују ред, напредак, уредност и, уопште, тежњу ка чистоћи и јасноћи.

Говорим себи, као да понављам научену лекцију, да је основна сврха тог пренаглашеног реда прикривање примордијалног хаоса.

Говорим себи да двадесети век могу да представљају слике парада на трговима изграђеним испред улаза у људождерске пећине.

Али, те слике, ма колико примамљиве, и ма колико употребљиве у комуникацији, јер су питке и наоко потпуно одговарајуће, заправо нису јасне, и не приказују (а која слика то заиста чини?) суштину моје прадомовине.

Јер, крај Двадесетог века биће крај доба машина.

Тада ће се појавити заборављени богови.
И тада ће се поново отворити пећине.

Људска стварност се разједа, антропоцентрични Двадесети век губи конзистенцију, путеви, зграде и пруге не пружају више довољно јемство доминације над планетом. Сlike много већег и сложенијег света од оног који је омеђен технологијом све више улазе у наше снове.

Наши нови господари, који нипошто не личе на нас, и које стога нећемо звати боговима, упорно нам шаљу поруке, које ми упорно не желимо да разумемо.

НЕЛАГОДА НЕДАВНЕ ПРОШЛОСТИ

Једино се претходна мода не може вратити, јер је у бити моде новина. Може се можда вратити она пре ње, а свакодневно се уверавамо у то како је питање будуће само питање избора између трећег и четвртог циклуса гледано уназад.

Због тога су стамбено/забавне градске четврти из 19. века у близини садашњег центра било ког европског града тако истоветне – Скадарлија, Монмартр, римски Трастевере, прашки Стари град, центар Риге и стокхолмски Гамластан су израз поимања моде као нечег новог и уз то, у складу са скоро свим владајућим идеологијама од Француске револуције наовамо, прогресивног.

Садашњи изглед ових четврти представља израз нелагодности коју је 20. век осећао према недавној прошлости, исте оне нелагодности коју осећамо према јучерашњој, али не и прекјучерашњој моди. Шта, заиста, да се ради са зградама из 19. века у оквиру идеологије која време посматра као кретање ка светлој будућности, и истовремено жели да очува остатке прошлости као музејске експонате? Зграде из 17. века у оваквом мисаоном оквиру не представљају проблем, да не говоримо о остацима Антикe. Колико је филмова и серија

снимљено о Старом Риму само у последњих десет година?

Шта урадити са зградама које бисмо најрадије срушили, кад се не бисмо бојали осуде за варварство?

Једноставно: претворити их у хотеле, бутике, радње са сувенирима и ресторане, па препустити туристима. Испуњавањем кривудавих улица кафићима и радњама које продају робу која је, очигледно, произведена у истим фабрикама, ма где је куповали, поглед уперен ка прошлости своди се на незаинтересовано швенковање преко замагљене сценографије.

За коначно уништење непотребних градских четврти потрудиће се време, које овде брже пролази него у другим деловима града у којима се креће неупоредиво мањи број људи.

СНОВИ И СЕРИЈЕ

Сања, у наставцима, некакву ТВ серију која се, колико он зна, никада, и нигде није приказивала.

Схвата да нису у питању само снови- серија је кохерентна, и „стварна“, у смислу каквом су „стварни“ филмови и серије које гледамо, а не измишљамо.

Истражује ТВ програме од оснивања Телевизије.

Онда открива:

- да сања серију од пре педесет година, која се приказивала на другом крају света, или
- да сања серију са друге планете, која је путовала седам стотина година, или
- да сања серије из неког другог тока историје.

Постоји разлог зашто све то сања, а тај разлог се налази у тачки у којој ти различити токови историје ковертирају.

И, разуме се, да се из неког разлога, он налази у тој тачки. А да његова потрага представља основу приче о кретању ка њој.

ВРАТА У ЗИДУ ИЛИ ПРОЛАЗИ У ДРУГЕ СВЕТОВЕ

Где се налазе пролази за друге светове:

- у забаченим пределима – шумама, пећинама, увалама,
- у забаченим деловима града,
- у запуштеним деловима града,
- у капиларним деловима крвотока који чине градске улице.

Пролазе налазимо, спонтано, у тренуцима док изучавамо град, и још увек не знамо да ли се нека зграда понавља на више места или је посматрамо из више углова.

Шта су пролази:

- куће у шумама, тунели у пећинама, зачарани пропланци који постоје само ноћу,
- луке, предграђа, сукови,
- станови, крчме са тајним вратима, опасне четврти,

У опасним четвртима:

- полунапуштени делови,
- подземља – метрои, напуштене фабрике, празна складишта.

Ко живи у близини пролаза:

- свет који не познајемо – случајни пролазници, од којих су неки, или чак сви, чувари пролаза. Разоткривање њихових међусобних односа чини садржину Кафкиног *Замка* и серија као што су, на пример, *Twin Peaks*, *Lost* или *Lost Room*.

Шта се налази с друге стране пролаза:

- склад – музика која нам говори путем непрекидних озарења све оно што треба да схватимо, у правом тренутку,
- дворач тајни усред шуме, где време тече другачије од нашег,
- вилински свет или друга планета, што није битна разлика, као што, у причи која говори о пролазима, није битно ни само путовање у односу на оно што налазимо кад стигнемо на циљ.

Метро станица, на коју сам набасао случајно, налази се у згради крај које сам до тада пролазио много пута не примећујући је. Онда у њу улазим, и она је скоро празна. Скулптуре и мозаици приказују мотиве једног гра-

да који нема никакве везе са оним у којем сам станицу нашао.

На зиду је мапа метроа са називима станица и линија-ма које до тада нисам видео.

На перону онда примећујем двојицу људи. Питам их где воде возови. Они ћуте.

Из метроа излазим у неки други град, у неку другу климу, у неки други свет. У том граду говори се неки други језик, и пише се неким другачијим писмом, и време тече другачијим ритмовима. Ја тај језик, и то писмо, знам одувек.

После дугог времена, у којем откривам да у том граду или живим одувек, или се не сећам како сам у њега доспео (па ме муче слике неког другог живота које ми се с времена на време јављају), улазим у метро станицу, коју до тада нисам приметио.

Станица ми је позната, из ње излазим на улицу у оном првом граду, у којем је почело моје лутање.

И разуме се, појма немам ни колико сам времена био одсутан, и ако се сећам оног другог света, нисам сигуран да ли сам у њему стварно боравио, или сам све то само умислио или сањао.

Или је све то заједно сећање на нешто што је претходило оној првој шетњи у којој сам открио чаробну станицу?

У већини филмова, на крају би требало да нађем новине из света за који сам себе убедио да сам га измислио.

У том другом граду срећем човека којег тражим, не-свестан своје потраге, док насумице шетам све ближе његовом стану. Једног дана сретнемо се у парку испред зграде у којој станује. Испостави се да смо се упознали пре извесног времена код заједничких пријатеља, само што се ја тога не сећам.

Настављамо разговор, којег се сећам делимично, или сам себе убеђујем да га се сећам, да га не бих увредио.

Он ми прича о некаквим свемирским путницима које као снопове светлости шаљу к нама, и помиње књигу која се зове „Пикник крај пута“. Прича ми како су разне метафизичке визије неоплатонистичких филозофа биле заправо покушаји да се опише путовање. Каже ми како су у „Пикнику крај пута“ посетиоци из Свемира оставили трагове насумице по површини Земље, а како су ови путници о којима он говори разасути по више планета, и много епоха.

Можда се зато њихове визије и описи путовања разликују?

Док тако шетамо, долазимо до непознатог дела града, до складишта и пруга. Мени се чини да сам све то негде видео...

ШЕТЊА КРОЗ ДЕЛИМИЧНО ПОЗНАТ ПРЕДЕО

Негде почетком фебруара, био сам изабрао пут којим обично не идем у шетњу. Три дана дувао је ветар, било је влажно, лед је кренуо да се отапа, а испод лапавице крио се слој шљунка помешаног с ледом који је потсећао на глечерску морену.

Претходна два дана нисам желео ни да изађем из стана без преке потребе, вртео сам се међу предметима и књигама на које сам се био навикао, у просторијама које сам, прихвативши их за свој нови дом, лишио трајања у времену.

Због тога сам решио да не идем познатим улицама, већ да пробам да, унутар познатог смера, нађем нове путеве.

Дан пре ове шетње сам дуго, дуго седео за ручком са пријатељем. Разговарали смо на језику који није мој, али који сам с годинама усвојио, као да је мој. Пет дана раније, водио сам исто тако дуг разговор, на једном другом језику који није мој, а који сам такође с годинама усвојио, скоро као да је мој.

Сад, ово није прича о мојим лингвистичким способностима, и у којој мери владам тим језицима, и који су

то језици. (Уосталом, у којој мери човек, заправо, влада сопственим језиком?).

Ствар је у нечем другом – оба ова разговора остала су ми у сећању, не због теме, и не због саговорника, и не зато што су ми блиска у времену (нису, у тренутку док ово бележим прошло је од тих дана неколико месеци), већ зато што сам током њих најзад успео да кохерентно, и јасно, а не магловито и недоречено као до тада, посматрам себе како формулишем оно што желим да изрекнем.

Схватио сам, посматрајући себе како се спремам да нешто објасним или дефинишем, да оно што желим да кажем не формулишем, заправо, ни на једном језику који говорим, и да оно што претходи мојим речима могу само магловито да ухватим, у тренутку док се појављује у мојој свести, као низ речи, слика, и сликовитих или графичких приказа оних веза међу стварима које исказујемо везницима. Низови слика, звукова, и односа који су се појављивали преда мном док сам их формулисао у реченице појављивали су се другачијим ритмовима и у другачијем редоследу од оног којим сам их излагао.

Свака слика, или реч растакала се, у једној трећој равни посматрања, која је била одвојена од равни уласка у свест и изговарања реченица, и паралелна с њима, у концепте који су се састојали од сложених прича, од варијација слика, веза, односа, и формула.

Концепти који су се појављивали у низовима у тој најдоњој равни коју сам могао да досегнем својим погле-

дом, имали су своју историју, и претпостављам да сваки од њих поседује и неки облик, неку пра-слику која је покривена каснијим тумачењима и варијацијама, који је замагљују и скривају.

„А језик је онда“, размишљао сам у току шетње која ме је, будући да сам током ње истраживао делове града које до тада нисам познавао, ван магловите представе о главном смеру у којем сам се кретао, „исто тако слој збирних слика, и варијација који покрива пра-слике.“

„Или је можда све сасвим другачије, можда је језик позната траса коју сада намерно избегавам како бих се суочио са непознатим простором града и у том суочавању, изазвао исти онај осећај чуђења који сам имао током мог лингвистичког самопосматрања.“

Онда сам наишао на запамћене делове града, које сам сада посматрао из другог угла, и смештао у другачије контексте.

И, као што намерно нисам износио имена улица, ни ти изрекао име града кроз који сам шетао, не бих ли овој шетњи дао општије значење (јер однос познато-непознато у случају да сам град именовао, не би био исти), тако ми и језик, кад најзад успем да искажемо оне слике и везе, и просторе, и ритмове које видим или занемарујем у тренутку док их изговарам, или непосредно пре тога,

саопштава само оно што је устаљено, и што је свима разумљиво у тренутку изрицања.

А изговорена реч садржи, у односу на концепт и његову историју, кроз коју назирем целокупну историју језика, исту ону апстракцију, која значи осиромашење, коју садржи концепт у односу на моју шетњу и покушај да га преко те шетње себи објасним.

ХАМЕРБИ ИЛИ ШЕТЊА ПО УТОПИЈИ

Шетам по стокхолмском насељу Хамерби које се прострло с обе стране канала који означава доњу границу острва Седермалм, чији централни део ме неоодољиво потсећа на народске делове Париза.

Насеље изгледа управо онако како сам као дете замишљао будућност, која је досезала до 21. века. Ту, како ми се тада чинило, догледну, али ипак далеку будућност сам насељавао људима у припијеним костимима, који лебде над тротоарима на млазним ролшуама. Даљу будућност од ове нисам ни могао да замислим.

Моја визија будућности била је закаснела реакција на америчке стрипове четрдесетих година двадесетог века, које сам читао у укориченим комплетима „Политикиног забавника“ из педесетих година, које сам нашао у теткинском стану негде 1969. или 1970. Да сад не помињем све оне авионе са делта-крилима које сам цртао по угледу на „Донија Хазарда“ и „Блејка и Мортимера“...

Зграде око мене изгледају ми као визије 2000. године које сам сањао 1968. Онда се питам: „А на основу чега се ова визија, која је, као што смо видели, до мене дошла из треће или четврте руке, заправо остварила?“

Да ли је у питању била нечија истрајност? Или: „Шта је, тада, пре мог детињства, створило слику управо овакве модерности и будућности, толико уверљиву да је морала да се оствари? Шта је то што је визије, на пример, Гропијуса и Ле Корбизијеа учинило тако обавезујућим?“

Разуме се, даљи низ питања која се нужно постављају у току овакве једне шетње је следећи:

- Да ли су визије будућности само комбинације ограниченог скупа елемената;
- Шта је визија? Уверење?
- На основу чега се стиче уверење да је управо одређена, а не нека друга комбинација елемената она која следи у низу?
- Који је додатни критеријум на основу којег се утврђује шта је „реално“ очекивање, а шта није?
- Који је ток кретања историје подразумевајући под-текст за неку визију?
- Да ли су наше визије само екстраполације?

Двадесети век доживљавао сам и као примање самоуверављуће поруке, која је допирала одасвуд, о вечитој садашњости. Модерност је ту била напредак у оквиру истих серија догађаја и ствари.

Онда се, неосетно, догодио прекид, због којег тај двадесети век сада доживљавам као изгубљену прадомовину.

Привидно, све је и даље исто, сви предмети који су нас окруживали и чинили оквир наше свакодневнице и даље су ту – трамваји, аутобуси, телефони, бицикли, авиони. Скоро сви ти предмети чине основ наше свакодневнице већ цео један век, и целокупна та предметна стварност се развијала у оквиру матрице *Доба машина*. Свих предмета, све савршенијих, све је више, управо онако како смо очекивали.

Због чега, онда, немам осећај да је све остало исто? Шта је узрок моје зебње? Због чега имам осећај да се под мојим ногама, непрестано, померају некакве невидљиве тектонске плоче Историје?

Покушавам да нађем одговор повратком на почетак размишљања о Стокхолму као престоници Двадесетог века. Враћам се на утиске из првих шетњи по овом архипелагу.

Сећам се вожње трамвајем или шинобусом до некаквог предграђа којем се више не сећам ни имена (тада су ми сва имена звучала као изведенице назива митских насебина из нордијске митологије, нешто што ми је звучало као Јотунхајм, Елфвик, Валхала или Асгард). Пролазили смо поред зграда поређаних као касарне по брдима. Онда смо замакли за окуку, и ја сам видео зграду која је изгледала исто као зграда коју сам видео пре скоро десет година у једном селу на доњем току Сене.

Име тог села сам заборавио, а у њега сам био залутао тражећи не ту зграду које сам се годинама касније сетио у Стокхолму, већ неки други траг прошлости која ме, из садашње перспективе, заправо ни не занима. Римске рушевине, темпларска кућа, романска црква, разрушена катедрала – били су то реликти прошлости до те мере израубовани каснијим тумачењима и употребама, да су престали да ми говоре ишта.

Тражећи тада тај споменик који ми, кад сам га најзад видео, није саопштио ништа, угледао сам зграду крај потока, и та зграда подсетила ме је на једну другу зграду, које више вероватно ни нема, а коју сам као дете гледао у Сремској Митровици, и та кућа, коју памтим овако магловито, преко два посредовања, биле је отприлике из 1950. године.

Онда се сећам, или накнадно читавам сећање: у тој Сремској Митровици, која цела лежи на римском Сирмиуму, мени су мање биле интересантне римске рушевине од најаве будућег доба.

Сећам се и једног раног поподнева када сам наишао на зграду Градске библиотеке из 1928. године. Сећам се паркова пуних деце, тобогана, љуљашки, слика и звукова детињства на јесењем сунцу. Сећам се и једног булевар на Седермалму, који изгледао као пресељен из једног париског поподнева 1977. године. Сећам се Слусена, и зграда од бетона, стакла и челика, које су ме подсетиле

на здање из отприлике истог периода које је нагрдило центар Карлових Вара.

Онда размишљам како сам двадесети век доживљавао као време убрзања на путу у будућност, као век који све већим корацима (овде ми се намећу појмови као што је, на пример *Фибоначијев низ*, и слике спирала оваплоћених у љуштурама шкољки које илуструју експоненцијални раст) хрли ка освајању Свемира, па схватам да је то што тај већ темељно прошли век дели од овог дели нестанак те подразумевајуће вере у Човечанство и Будућност.

Схватам да је литература којом је тада описивана будућност, сада извор предлога за хумористичке обраде, и да Асимовљева „Задужбина“ сада може да буде инспирација за маргиналне друштвене групе и покрете, а не слика будућности, не „реалистична“ визија која треба да се оствари.

Јер, сада живимо у ишчекивању повратка Хтутлуа, прастарих чудовишних богова, из дубина Свемира. Они ће доћи да нас подсети на наше пролазно и несигурно место у општем поретку ствари.

Како бих употпуно слику којом покушавам да опишем тај лом између два доба који се догодио у тренутку моје непажње, у ове зграде, и у ове људе који у њима живе или које замишљам да их настањују, сад читавам дра-

ме и ломове које су могли да осете у току ових огромних историјских кретања.

Шта је то што могу да видим и опишем:

- Вечиту драма власти – долазак на власт и силазак са сцене, који потсећају на дефиницију *Айеирона* (оно у оквиру чега све ствари на овом свету *не-йравдом насїају* и *нейравдом несїају*)?
- Патње и прогоне? Једног дана, у шинобусу који ме је на минус двадест возио из Лидинга, слушао сам, на руском, разговор Рускиње, Чилеанца, и Етиопљанке која је седамдесетих студирала у Москви, на Универзитету „Патрис Лумумба“.
- Личне драме, конфликте, и амбиције, признања и оспоравања?
- Тоталитаризам, онај прави, или онај који се јавља у виду конформизма, и визије слободе?

И, да се вратим на почетак овог текста, да ли су те визије слободе најаве новог таласа историје, с којим ћемо, за разлику од овог који је извор наших патњи, живети у сагласју, или слобода нема везе са овим кретањима?

ИСТОРИЈА ЕГИПТА У 27. ВЕКУ – ГРАДЊА ПИРАМИДА

Пирамиде се зидају усред града. Граде их клонови.

Ја сам сведок градње, бележник. Сваке две недеље посећујем градилиште, и бележим шта сам видео.

Оно што не знам, и што откривам током филма, је да ме после сваке посете успављују, и да ја у сну проведем по десет година.

Оно што буди моју сумњу, и због чега полазим на пут открића, је то што ми градитељи сваки пут изгледају све оронулије.

Онда се дешава да ме једном не успавају.

Па тражим архиве, и сво време мислим да се користе клонови чији је век изузетно краткотрајан.

Онда откријем гробље клонова. Сабирам датуме.

Схватам да се пирамида гради већ 1600 година.

Онда долази налет пустињског ветра. Када се повуче, на месту где је био град остају само пирамиде које се промаљају из пешчаних дина.

ЧЕКАЈУЋИ МЕТРО

Сви будући сукоби и ратови, све драме и открића које замишљам док чекам метро, своде се на једно напрегнуто ишчекивање – да ће неко, можда, кроз пар стотина, хиљада, или десетина хиљада година (што је мање важно од чињенице да ће једног дана наше рачунање времена престати да важи), откопати ову метро станицу на којој стојим и посматрам стење које немо стоји, од памтивека, од времена када је крај њега неко исто овако стајао ко зна кад и можда мислио исто што и ја сад.

На крају, остаје ово немо ћутање, и тунел предамном, који води ко зна куд.